

ПЕТКО ТОДОРОВ
САМОДИВА

chitanka.info

лица

Гюрга Самодива

Стилян, млад овчар

Баба Петкана, Стилянова майка

Бойко, кехая на овчарите

Пенка, съседско момиче

Стара жена, Вили-самовили

Действието става по Ирин-Пирин планина.

ДЕЙСТВИЕ ПЪРВО

Топла пролетна вечер полъхва през двата широко отворени прозореца, замрежени с дървени пречки, в стаята на бабини Петканини. През прозорците навън се виждат градините с разцъфтeli дървеса, покривите на къщите и зад тях нататък няколко бърда, над които е клюмнало на заход слънцето. — Вътре в стаята е всичко постлано и разтребено както бива пред празник — утре е Гергъовден. Нагоре край прозорците по малкия миндер са наредени нови възглавници, до миндеря отстрани малко долапче, постлано с нова покривка, над долапчето иконостасът, само там кандиното още не е запалено. От другата страна камина, пепелта ѝ в нея сметена, а по-нататък от камината на едната стена се откревват две врати — едната за в одаята, другата за чардака. Край прозорците до камината и иконостаса е разкрначен овчарски накит — две пиричени паласки, сияхълък, пищови, каракулак-ятаган, рог за барут, чанта като мях и пр.

В стаята няма никого. Отвън в пролетната вечер селото е оживяло. Негде скърцат коля, негде се чува конски тропот, из кошари агнета протягат ясни гласове, а издалеч се донася гласът на хлопатари на стадата, които бавно се смичат към село. Момите също тръгват на извора, раздрънкват се менци, широко се отекват кръшни смехове, сам-там през плетища се провиква някоя: — „Mari ху, още ли не си се накитила!“ — „Чакайте, ей ме ида!“ — отговаря друга — и шум, и разговори от час на час навън все повече се подиетат.

От чардака влиза държелива **стара жена**, пременена, както е тръгнала за черква, след нея **Дойновица**, връз трийсет и пет години, препасана с жълта вълнена престилка и с черен ръчаник на глава, и **баба Петкана** — едра, лична жена, с побеляла вече коса, както е работила по чепак и с вълнена престилка и изцапани от пръст ръце.

Баба Петкана — Заповядайте, сватя. Минете да седнете. Върви ти, Дойновице — ти по знаеш! — Кани сватята. Аз току-що се връщам от бостаня — плевих — гледай как ви посрещам. — Чакай, да си умия бари ръцете.

Баба Петкана се дръпва в одаята, **Старата жена** сяда на миндеря, а **Дойновица** срещу нея на стола.

Дойновица — Аз водя гостенката като у дома, стрино Петкано.

Старата жена — Който иди на гости срещу Гергъовден, като не го изпъдят, сватя Петкано...

Баба Петкана (от одаята) — Ще се случи да доде веднъж сватята у дома и да ни свари неразтребено, ненаредено...

Дойновица — Други нека се одумват посемсега за тебе. Ний твойта скопост я знайме.

Баба Петкана (*умила ръце, хвърлила вълнена престилка, влеза в одаята с къса подшиста салтамарка и изведнъж бърза да затваря прозорците*) — Каня ви, пък не виждам на кой ред е всичко тук. Разтворено като в плевник! От отзарана разтребяме, подир някой час и черква ще чука — ний още не сме смогнали. (*Затваря и се повръща при гостенките да седне.*) Добре дошла, сватя. Дойновице, и ти добре дошла.

Дойновица (*със Старата жена като се понадигат малко*) — Добре намерила.

Старата жена — Дойдох да те видя, сватя Петкано. Сега като ти доведоха отмяна в къщи, падна ли ти сърце на място.

Баба Петкана — Добре си сторила. Откога не сте идвали у дома.

Старата жена — Припирах из пътя да не закъснея, пък то — пролетно слънце, излъга ми очите. Стигнах, още черква нечукала. Отбих се у Дойновичини, че й викам: завед име у святата Петкана. Както й хвалят по нас снахата — мало и голямо за Стиляновата булка разправя.

Дойновица — Да те заведа. — Тя Стиляновата булка за такива като нас няма твърде да размита, ами бари Стрина да видим.

Баба Петкана — А, как ще би! Чакайте, тя ай сега ще дойде.

Старата жена — Не я зная аз, ама щом надникнах от прага още и познах. Отличало. Подир всичко млада булка е тичала. Двора преметен, градинката разцъфнала — кравена китка, пък в трета онези ми ти тънки первази — останаха ми очите, ти казвам!

Баба Петкана (*с видимо усилие да потуля туй, що става в къщата ѝ*) — Отличало... Нали млада булка е за туй — да тича!

Дойновица (*дразниво*) — Тича тя, ама май и срещу Гергьовден Стрина ни среща с изцапани ръце.

Старата жена — Не й дава на Сватята сърце да се стъписа, друга ръка да подкара къщата. Не я ли зная аз! Пък каквато беше се загрижила преди години. — Стилян ходи несретен и денем, и нощем, на никоя мерак не хвърля. Няма кой да поеме работата ѝ, нито да умре, ще има кой да ѝ склопи очите. Ей де през девет села в десето късмет излезе!

Дойновица — Свършили се бяха за Стиляна момите в наше село!

Старата жена — Моми и по вас, и по нас колкото щеш и дето посегнеше, нямаше да го върнат, ама надалеч му теглело сърцето, отдалеч си довел.

Дойновица — Доведе една от изгрев-слънце ли е — от заход: и той надали знае самичък портите й накъде са!

Старата жена — Няма да му съди някой на сърцето. — Нали, сватя Петкано?

Баба Петкана — Какво ще му съдя. Като я е харесал той. На мене снаха — на него жена.

Дойновица — Самичък да си беше отсъдил, че сега да не шушукат из махалата, и на Стрина да имаше кой да се отсрами на странини! Бог да го прости моя мъж, той тъй казваше: овчар не е загалил мома, сгодена да е била, пръстен да не повърне — да му пристане. На този свят по-напет и по-добър от овчаря няма!

Баба Петкана — Растат като фиданки сами в гората — ни зла дума ги трони, ни селски разправии жигосват и паметта, и сърцата им чисти.

Дойновица — Къде да се обърнеше Стилян — нямаше да му дадат момиче? Кога слезеше от Пирин онзи момък, стъкнал се, засмял се, като мома. Ама... ще зема сега и аз у тях да го коря — като от малък не му се изправяше врата!

Баба Петкана (неловко) — Без баща расъл. Той пък тъй... Всички еднакви не са.

Дойновица — Още малешина беше! Да дреме през есенните нощи край огъня горе на къшлата и да варди овцете, когато овчарите са слезли на седенки. Пък той не овчари, кехайте с него не можеха да се мерят! Първите му пайове за гиздило ги даде. Подир каквото му се паднеше: половината ще донесе тука на Стрина, половината пак накит да донатъкмява. Я, гледай! (*Показва на разкачените по стената овчарски накити.*) Каракулака му, пищова, рога, паласките — липсва ли нещо?

Старата жена — Ката година, кога слизаха за Петровден, като им писнеха кавалите през село, и аз излязвах да го видя. По-лани го спрях. — Да кажеш на майка си, му викам, или вода да ти свети, или за

уроки да ти върже... Та малко и голямо като го заобиколило, като го зяпнало, да има колай с очи да го изпие!

Баба Петкана (*усмихната*) — Тъй се родил. — Да си разчеше чеъбаса, да се запърши — по-личен от него да няма! Той ми каза — викала си му — ще го урочасат.

Дойновица — За уроки ли не му връзва Стрина и магии какви не му вшива в доламата, само да го откъсне от тези пирински юди. — Бог да го прости моя мъж, той тъй викаше: като излезе веднъж човек вънсвета, прави го каквото щеше!

Баба Петкана (*пресича досадно Дойновица*) — Което минало, какво ще го разправяме — ами забави се невястата, да я види Сватята!

Дойновица — Чакай, докато не е дошла, да ти кажа какво пак се разправяли Бойко и овчарите. — Няма людски помежду ни. — Помниш ли, Стрино, по Гергьовден ли беше или май чак по Илинден, по-лани, кога от девет момини градинки ходихме с тебе цвете за чемер да му берем?

Баба Петкана (*още по-досадно иска да я спре*) — Нищо не помня, Дойчиновице. Остави ги тези сега!

Дойновица (*увлечена*) — Чакай да ти кажа!

Старата жена — Оставя я. Нека каже.

Дойновица — Като се върнал горе на къшлата Стилян, ни той дигал очи да погледне самодивите, ни пък някоя смеяла да доближи до него. (*Към старата жена.*) Беше му вшила в дрехите Стрина чемери и магии, беше му надумала. — Две нощи го обикаляли — ни той към тях, ни те към него. На третата, месеца му изгрял, като се показала над скалата там Гюрга, та му посочила стрък здравец. — Хвърлили се и двамата един към друг, прихваща го тя през кръста: от земя в небеса го дигала, от небеса на земя го спущала — цяла нощ! — Докато му се завило и свяст, и ум!

Старата жена — Тц, тц! Гледай. С един стрък.

Дойновица — Дрехите ми тежаха от билки и магии — още по душата ми тежеше, викал той подире на овчарите. По нея само махленски клюки и одумки бяха нашели. Ама горски здравец щом лъхна в гърди ми, и клюки, и разправии се разпиляха по вятъра. Че всичко било с гнили конци зашито.

Баба Петкана (*смръщена*) — Ами-ами. Викал! Нямат овчарите друга работа, измислят, да му пушчат приказки.

Дойновица — Истина ти казвам. Защо ще измислят!

Старата жена — Пък може, сватя Петкано. То здравец — миризлив, зиме и лете кръвен — разтурва и чемери, и магии.

Баба Петкана — Не знам. Какво са се дирали, как са се галили — тяхна работа.

Старата жена — Право-право. Тяхна работа. Мома ли момък ще залъже, момък ли мома — млади са за туй: да се галят, да се лъжат.

Дойновица — А бе то тъй! Ама... Бог да го прости моя мъж, той тъй викаше: защо да е тъй?

Старата жена — Нека те да си живеят и да се имат, нека тя да поеме работата на Сватята и да ѝ се отсрами както подобава, че подир някой време да ѝ сложи в полата едно попано унуче — ако даде господ и женско — да я подновят: хората пак да си приказват каквото щат.

Баба Петкана — И аз тъй съм рекла. Нека те да са добре. Мене да не ме гледат. Аз с едина крак съм вече в трапа. Пък ще ме подновят ли — не щат ли — там божа работа.

Дойновица — То отколе ѝ е вече време да зема да ѝ се дощява киселко, ама гледай я — нищо не личи! Аз, като я срещна, все ще се вторача в нея — лицето ѝ си все тъй бяло и кръвено, изправила се, да не я знам, не мога рече — туй не е мома. Както си я доведе Стилян, тъй си е и досега.

Старата жена — То като му доде времето...

Измежду къщите нататък зачука черковното клепало за вечерня. Старата жена захваща да се кръсти.

Баба Петкана (*избръща очи към иконостаса и после излязва в одаята за огън*) — У дома канделото още не е запалено. Ще забравим и делник, и празник.

Дойновица (*намерила сгода, като няма стопанката*) — Не си го запали ти сама, че те за канделото ти ще мислят. Туй им е работата!

Баба Петкана (*носи в ръка малка горилка да пали канделото*) — Дали барем има масло? — То с нашия уред от Коледа на Великден вече ще отидем в черква, ами да ни дойде на ума канделото си срещу празник да запалим.

Старата жена — Я си гледай работата. Туй да не достига и на тебе, и на снахата ти — че не сте се сетили за канделото.

Баба Петкана (*като хвърля горилката в камината и се доближава пак да седне, замислено*) — Знам ли — знам ли, Сватя. Подир тази къща съм тичала цял живот, млада вдовица останах и съм залягала, и съм се бъхтала, и зла дума не оставих да хвърлят връз нея досега. Пък сега — слушай Дойновица, — станали сме за приказ в устата на хората... Ех, тя мойта се свършила. Пак ще кажа: младите като се имат и като се сговарят...

Дойновица (*със злобна насмешка*) — Те да се сговарят, стрино Петкано, и хората няма да ги приказват Бог да го прости моя мъж, той тъй викаше: то ако няма нищо, хората няма да си трият зъбите. — Ти видя ли ги онзи ден, като подкова агнетата Стилян? Тя му беше набрала цяла китки, пък той не се обърна да я погледне.

Баба Петкана (*мръщи се недоволна*) — Че ти пък де ги видя?

Дойновица — През плета. Бяха си посрещнали нещо приказка... хем за твойте градински лехи дал не беше... (*Към Старата жена.*) Стрина си ги садеше с лук и копър тези лехи, пък тя взе с цвете ги засея! — Подкова си агнетата, не я погледна!

Баба Петкана — Не ги знам. Аз помежду им не се бъркам. — То от съседи нищо не може да се укрие!

Дойновица — Как ще се укрият! Аз сучех масури у дома.

Разговора пресича Гюрга Самодива. Кръшна, стройна, препасала шарена престилка, в руси коси затъкнала два-три стръка горски цветя, тя влиза от чардака и носи няколко горски пролетни китки.

Старата жена (*радостно разперя ръце срещу нея*) — Ей я — ей я! Да я гледат и съседи, и роднини, цяло село край дворите ѝ нека се сбира: от кого ще я е грижа нея, да се крие!

Гюрга Самодива (*тръгнала към вратата на одаята, но щом съглежда гостенките и се спира*) — Ха, от гости ли ще се крия! Аз не знаях, че сте били тук. Мене гости всяко са драги.

Баба Петкана — Сватята те чака тук. Дошла да те види.

Гюрга Самодива — Пастирите ми набрали от гората цветя, че с тях се забавих. — Да зема една паница от одаята да ги натопя — ай сега ще дода!

Старата жена — Ела-ела да те видя! И чично ти Костадин днес пак ми поръча...

Гюрга Самодива (*бързо влиза в одаята*) — Ай сега. Да ги натопя, да не повехнат.

Старата жена — Преди да тръгна, пак ме вика да ми каже: като слезеш, да се отбиеш при нашите. Стиляновата булка ще видиш, хубава ли е.

Баба Петкана — Добре за батя Костадина помена, исках да те питам, пък се заприказвахме. — Той как е?

Старата жена — Все тъй. Както го знаеш. Ни става, ни умира. Натегли се и сестра ми с него.

Баба Петкана — Като умря мъж ми: той да ни заоре нивата, той да ни докара дърва за огъня — пък от Благовец не съм ходила да го видя.

Дойновица (*към баба Петкана*) — Че и на Стиляна, колко им дума ти! Ей цяла година вече: още не са отишли да го споходят. Бог да го прости моя мъж, като ме доведе, най-напред рече: хайде у чичови Костадинови да му целунем ръка.

Гюрга Самодива се повръща при гостенките, натопила в пръстена купа китките си, които отива и слага на долапчето.

Старата жена — Таквази булка аз харесвам. Отворила лице, засмяла се, като я погледнеш и драго да ти стане!

Гюрга Самодива (*която се любува на китките си и все още не може да отдели очи от тях*) — Ами тези? Те са сами усмивки! През всеки цвят пролет е отворила очи и се усмихва!

Старата жена — Какво пък толкоз на горско цвете да се радваш?

Гюрга Самодива — Погледнете ги само! И игликите, и гергъовчето, и теменужките — как са привели челца едно до друго!

Старата жена — Че какво да гледам? — Гороцвят! Цъфти и в полето, и в гората... Едно време, като пасяхме овцете, колко сме го брали по могилите да си вием венец.

Гюрга Самодива — Едно време ли?

Старата жена — Деца когато бяхме. Като ден венец виех на царица да се правя. И радвала му съм се! — ... Дете на какво се не радва? — Сега вървя през моравата и не го виждам биля.

Гюрга Самодива — Аз искам като дете всяко да им се радвам; царица цял живот...

Старата жена — Не е на ръката ни, невясто. Не те пита. Като те налегнат грижи — и радост угасне, и сърце се сключи.

Гюрга Самодива (*учудена*) — А-а, да ми угасне радостта, да ми се сключи сърцето? — Глуха и сляпа да тръгна по света!

Баба Петканा — Кога те надвият и тебе години като нас...

Гюрга Самодива (*гледа ги някак учудено*) — Че има ли грижа световна и човешка мъка, радост над които да не е надвила? (*В това време забелязва запаленото в иконостаса кандило, духва го и после изведнъж бързо се дръпва към прозорците.*) Ами туй какво е замижало сред бял ден из къщи! На кого ще свети? — Пък и прозорците затворени... Аз се чудя що ми се запуши душата, щом влязох!

Жените неловко се споглеждат.

Дойновица — Тя Стрина затвори прозорците и си запали кандилото.

Старата жена — Ти пък отвори, като ти е запущено.

С отварянето на прозорците и шумът на оживялото във ведрата вечер село отново изпълва вътрe. Вече слънцето е залязло зад бърдата и с леки багри обагрило две бели облачета, спрени над тях. Момите се връщат със смях и викове от извора, по края на насрещната стряха орляк врабци чуруликат, стадата блеят из село и всичко широко се отеква и слива в стройната вечерна песен на селото.

Гюрга Самодива (*присяда на прозореца, обляга лакът и се загледва навън*) — Слънцето вече залязло зад бърдата. За сборуване, воля и задевки в село! Ний сме се сврели в къщи — и прозорците сме затворили...

Дойновица — Ами какво да правим!

Гюрга Самодива — Ей момите се прибират от извора... Вечерника гали цъфналите вейки. Пък и врабците, като че и те привършили къщна шетня — вижте ги, изскочили да срещнат стопаните горе на покрива чак! — Прозорец не — сърце си да отвориш тази вечер!

Дойновица — Слънце залязва и моми се смеят като ден. Коя е слободна да сгърне ръце на прозорците да ги гледа!

Гюрга Самодива — Как мало и голямо в село е тъй! Или в работа ще се впрегнат да се бъхтят, или ще седнат да дремят и да се прозяват.

Дойновица — Тъй сме се научили.

Гюрга Самодива — Я се спрете веднъж — вгледайте се, вслушайте се в хубостта, що трепти сама и нанавън... Миг хванете и познайте от ония златни багри на зарата — ей час тлеят на небето и до час ги вече няма...

Жените в недоумение се спогледват. Гюрга Самодива не чува конския тропот долу под прозорците.

Гласът на Бойко (*който спира коня си долу на пътя*) — Гюрго Самодиво, покажи се да те видя! Чак от връх планина, от Самодивско хорище ида. Много здраве с кола ти нося от всички ти дружки самодиви.

Гюрга Самодива (*скоква и радостно през пречките на прозореца към Бойко*) — Бряст ли, Бойко? За Гергъовден си дошъл да ни донесеш!

Бойко — Горе, чак от пусто горе тилилейско, от Стиляновата къща, бряст съм за Гергъовден смъкнал — със зеленина живот и здраве в село да внеса, — на младост във всяка къща да лъхне! — Нека всичко стане да се зарадва.

Гюрга Самодива — Откак се е гора развила, всяко клонче като с ръка ми маха и вика нагоре.

Бойко — Счупи тез пръчки — оттука през прозореца на най-големия клон на тебе да дам. С него от своята нова премяна гората поздрав ти праща.

Гюрга Самодива (*бързо се опитва да протегне ръка през пречките, после тръгва навън*) — Чакай, тука пречки. — Клетка жива, както викаш. От чардака да го поема.

Всичкото време жените мълчат и с любопитство гледат Гюрга Самодива. Когато тя излязва, те пак намярват съгда да се сприказват.

Дойновица (*като вперя широко отворени очи в баба Петкана. Миг мълчание и след туй с висок глас*) Чудя се на тебе, Стрино — и на Стиляна още повече! Как търпите да гледате пред очите си и двама туй? — Овчар ли или кехая — кой отдето се покаже, на вашите порти увисва. С жените жена твойта снаха, с момите мома. Не мига пред никого!

Баба Петкана (*навожда засрамена мълчаливо глава*).

Старата жена (*разсмяна, става да си върви, с нея стават Дойновица и баба Петкана*) — Ще сваря аз попа и клисаря на вратата. Загледах се в Стиляновата булка, забравих, бях тръгнала за черква. (*На излязване не може да си удържи смеха и захваща да се киска с глас*.) Много бях чувала да приказват за нея, ама не бях — ха-ха-ха, не бях я виждала...

Дойновица — Сега видя ли я?

Старата жена (*излязва и продължава да се смее*) — Хай остани си със здраве, сватя Петкано! Видях я... видях...

Баба Петкана (*отива след тях да ги изпраща*) — Таквази е нашата... Много здраве, Сватя.

Трите жени излизат. Влиза пак Гюрга Самодива с голям клон бряст в ръка, който отива и изправя в един кът.

Бойко (*от коня долу*) — Гости ли си ще изпращаш, Гюрго Самодиво?

Гюрга Самодива (*изправя се пак до прозореца*) — Мойте гости майка ще ги изпрати, почакай!

Бойко — Слушай тогава още! Докато петли пропяха нощес, дрямка ме не хвана да гледам твойте посестрими по златно ливаде китки да кичат и хора да кършат на воля.

Гюрга Самодива — Весели са веселби, Бойко — на кои всяка погнала с — жив смок златорога елена, бърза хоро да завие...

Бойко — Пяха и скачаха и всички тебе се чудиха: как си изтърпяла лютата зима в чужда къща! Как си седнала огнище да вардиш...

Гюрга Самодива — Жалба ли са се спрели да жалят по мене мойте посестрими?... Те не знаят — дека ще да знаят! — не е една

радост, само радостта по хора и седенки!...

Бойко — От връх планина, от теменужни рудини да слезеш и край едно людско огнище да се свреш!

Гюрга Самодива — Хе, и в людско огнище огън като си стъкнеш самичък, пак и той сърце ти ще стопли. Радостта аз в себе я нося, Бойко!...

Бойко — Ой, немой, Гюрго Самодиво, немой ми така приказва! Не мога аз в къщи млада невяста да затворя, себе да заробя край нея! С добра коня късмет ще гоня по света, най-подир в поле ако кости оставя, нека овчари конят ми доведат, жалба пред него майка по мене да стори... Всичко е вятър на този свят. Огнище угасва, ум променя, село забравя! — Едно сал, зиме и лете, все младо и весело — хорото на мегданя се вие! Ела утре в ливадето — цяло село ще излезе печено агне да яде — двама с тебе хоро да поведем!

Гюрга Самодива — Хайде, кой кого ще надиграе да видим!

Бойко — В зори като го залюшнем — до късни полунощи да се кърши! — Ди-и-и, коньо-вихрогонъо, шиник зоб в обори тебе чака тази вечер!

Чува се препускането на коня по пътя нататък. Гюрга Самодива се смее подире му и няколко пъти махва весело с ръка през пречките. После отстъпва мълчаливо от прозореца, почва да разтребва из къщи и да тананика весел напев.

След малко влиза Пенка, десетина-дванайсет годишно момиче, иде, както е пасло овцете цял ден: с късо, малко поодърпано и изтрито сукманче, обуто в цървулки. Тя е пъргава и весела още като дете.

Пенка (*тича със заруменени бузи и още от чардака*) — Како Гюрго! Тука ли си? — Батю Стилян още не си ли е дошъл?

Гюрга Самодива (*продължава да разтребва*) — Няма го, Пенке. Трябва да си доде подир някой час.

Пенка — Ами кога ще си заколите агнето?

Гюрга Самодива — Вий заклахте ли вашето?

Пенка — И го одрахме биля! Кожата му утре на дядо попа ще дадем. Утре е Гергьовден. В зори ще доде баба да ни жили с коприва за здраве и да станем печено агне да ядем.

Гюрга Самодива (*която наполовина слуша, наполовин заета с работата си. Мъчи се да помести миндеря надолу към втория*

прозорец) — Сякаш са го заковали тук! Откак са къща направили, нищо не е мръдвало от мястото си. Не им омръзва да гледат цял живот все едно и също! (*Нарежда възглавниците и Пенка се доближава да ѝ помага.*) Тебе, Пенке, като те омъжат, в която къща те введе мъж ти, изведенъж нов уред в нея да гудиш. Твой уред. Людска уредба като оставиши, по чужди ум ще те накарат да тръгнеш.

Пенка — А-а, мене най ми е хубава колибата в подгорье. И тази пролет се събрахме пастирите, заградихме си под гората една колиба, щом завали дъжд и се подсланяме под сушина... Покрихме я с бряст и папрат — капка дъжд не капва вътре!

Гюрга Самодива — Тази е пък от всички къщи най-хубава, че няма там от людско огнище в твоито огън да донесат да ти запалят.

Пенка — Ела да те заведа, да я видиш. Като заръмولي дъжда, като зашепнат листите отгоре — (*Дигнала пръст да показва нагоре и изведенъж забелязва изправения в къта клон и се впуска към него.*) Яли, какъв голям клон бряст сте си изправили! Батю Бойко кехаята ли ви го донесе? Аз бях тръгнала да му искаам, пък отбих се по-напред при тебе.

Гюрга Самодива — Хубав ли е? Иди му кажи и на тебе да даде такъвзи, кичест. Той цял товар донесе. — Пък като наберете цвете, да ми донесете — чу ли?

По пътя край къщи се зачува блей на агнета.

Пенка (*надникна през прозореца*) — Ще ти донеса. — Како Гюрго! Како Гюрко! Бай Стилян си иде! Иде си! Виж.

Гюрга Самодива (*надниква през прозореца и се дръпва*) — Чакай-чакай! Иде ли си? Аз ще го науча да се сърди и мръщи. (*Като дига изправения клон.*) Ти не му казвай нищо. Чакай?

Пенка (*тичешком излиза*) — Ще го уплашиш с клона ли? Няма да му казвам.

Зачуват се по чардака стълки. Гюрга Самодива се изправя дяволито с клона между двете врати и чака. Вратите откъм чардака се отварят и баба Петкана надница, като да търси някого.

Гюрга Самодива (без да съгледа кой е) — Да те тупна ли? А? — Сърдиш ли се още?

Баба Петкана (сдържано) — Какво си дигнала тази вършина, невясто? Мене ли из къщи ще гониш?

Гюрга Самодива (щом съглежда свекърва си, оставя бряста на мястото му и навожда глава) — Аз мислех Стилян...

Баба Петкана (влиза, изправя се сред къщи и без да я слуша, сдържано) — Нали астъ само туй остана! Дигни една вършина, отвори вратата, пък ме погни из къщи...

Гюрга Самодива (с почервеняло лице, хапе устни, не смее да отвърне на свекърва си и само поглежда към вратата на одаята...) — Аз не те видях...

Баба Петкана (щом пак почва, Гюрга Самодива излеком се измъква в одаята. По-строго полу на себе си, полу към одаята) — Белки ще стане някой за мене да се застъпи — син ми си е подвил врата, не смее гък срещу тебе да каже! — Можеш и с вършина да ме погнеш. (Замислено, с въздишка.) Тъй ще си отиде тя мойта! Мъж ми, като ме доведе в тази къща, най-напред в одайте до брашнянката влязох, оттам и за онзи свят ще ме изпроводите. Младините си там не видях и старините си май пак там да доживея.

От чардака влиза, в своя овчарски накит, вакъл млад мъж. Стилян. Разрошил над рамена дълъг къдряв чембас, пъстен калпак сложил, чак над тила си отгоре, наметнал бяла, обшита с червен гайтан долама, под доламата забун, през който са извадени белите широки ръкави на ризата, по краищата също обшити с разни пъстрила. Шалварите му са без крачоли и обшити с цял топ черен гайтан, белите му калцуни с капаци и обшити също с гайтан, а папуците му обточени отпред по ръбовете с червена мешина. През кръст завил широк ален пояс, в ръка носи дълга пушка.

Стилян (влиза морен) — Гюрга няма ли я тука?

Баба Петкана — Излезе. (След малко, сдържано.) Слушай, Стиляне!

Стилян (смръщен) — Какво — има ли нещо пак?

Баба Петкана — Слушай. Искам веднъж да си поприказваме с тебе.

Стилян (сяда на миндеря) — Е, думай. То у дома приказките не се свършват.

Баба Петкана — По-добре ний да приказваме у дома, отколкото да ни одумват по махалата. — Стана ни къщата за смях пред хората. В очите ми ай тъй с глас захванаха да се смеят!...

Стилян — Кои хора? За какво се смеят?

Баба Петкана — Ачи за какво! — Ти като се дърпащ настрана, не надникваш в тази къща — всяко нещо и всекиго на мястото му да гудиш! (*Погледва към вратата на одаята, като че иска да я чуй и Гюрга Самодива.*) Оставил си една жена, завила си сама юларя: ни от дума зема, ни иска от някого да знае.

Стилян (сопнато) — Аз ще си взема един път главата, няма да ме видите вече! И днес, като продадох агнетата, щях право горе на къшлата да отида. Додея ми вече само разправии да слушам и да разправям. — Малко ли на тръгване разправях!

Баба Петкана — Ти разправя, ама кой те чу?

Стилян — Е, какво да правя, като не ме слушате и двама?

Баба Петкана — Както беше наредила балучките си, дето бяха ѝ ги донесли пастирите, тъй си ги и засади до едно.

Стилян — Да ги сади. Остави я!

Баба Петкана — Как да я оставя? Аз по онези лехи си садя лук и меродия — да е наръки всяко нещо, кога готвя, пък тя с горски треви и буренаци ги изхаби. И Дойновица ни видяла от тях през плета, разправя ми го и с глас се смей.

Стилян — Като се смей, чудо голямо! От Дойновица ще ме е грижа. Да седна за нея да си тровя кръвта и да разправям!

Баба Петкана (като сниша глас да не я чуе Гюрга Самодива в одаята и се доближава до Стиляна) — Не е, бре Стиляне, не е, бре синко. За Дойновица кой ти приказва. — Ама видяла ни разправията, видяла те и тебе като си изкадал агнетата сърдит — защо да ходи да ни разнася из село?

Стилян — Какво ще те разнася?

Баба Петкана — На, пред мене напред да я чуеш, като си отвори устата... Беше се отбила Сватята — чично ти Костадин ѝ казал да мине да ни види, — тя като захвана! Потънах в земята пред людската жена...

Стилян — Аз защо ще отида да се скрия пак в гората! Там ни клюка дохожда, нито пък разправии да разправям.

Баба Петкана — Едвам свърши Дойновица, влезе невястата. Уж да позаглади одумките ѝ. Пък тя! — Туй кандило какво е засмърдяло?

— пфу, духна го; прозорците защо съм затворила? — дан, отвори ги. Хай, след туй пък Бойко кехаята си спря коня под прозореца — и с него: ха-ха-хи-хи. (*Натъртено.*) Какво си е помислила Сватята и какво на чича ти Костадина ще разправя, като се върне — смятай! Аз не знам.

Стилян — Остави, майко, Гюрга да прави каквото си иска и ти сама си карай както знаеш — Да ви мирияса главата в къщи веднъж! Стига толкоз. Какво щяла да мисли еди-коя си и какво ще разправя Дойновица — не искам никого да знам. Никой не ми е в къщи кехая.

Баба Петкана — Не е за кехая. — Хора сме и нали между хора живеем. С какви очи ще погледнеш подире чича си Костадина — дето ти е брал грижата като баща от малък?

Стилян (*досадно*) — Хай, сега пък за чича Костадина!

Баба Петкана — Не отидохме барим да му целунете ръка веднъж, толкоз пъти ти казах. Че и мене вече ме е срам да отида да го видя — все за вас да ме току пита болния човек!

Стилян — Ти като че на пръсти си ги навила днес. Ще влезя и от прага да ме подбереш с тях. Лехата, прозорците, че кандинлото ти — не ти стигнаха те, — отгоре и чично Костадин доде пак!

Баба Петкана (*обидно*) — Като е тъй — добре! Нали ти тежи да ме слушаш и викнеш на жена си! (*Дръпва се и излязва през вратите на чардака.*)

Стилян морен и мрачен, опрял ръце върху сложената на коленете му пушка, стои мълчаливо приседнал на миндеря. През вратата на одаята показва руса глава Гюрга Самодива и дяволито го поглежда.

Гюрга Самодива (*през прага още*) — Я ме погледни! Не ти ли премина?

Стилян — Къде се криеш из къщи?

Гюрга Самодива — Чакам да ти премине сръднята — няма ли да ми обърнеш гръб като онзи ден?

Стилян — Дотегнаха ми на душата сръдни и разправии.

Гюрга Самодива (*влиза в стаята, притваря вратите на одаята и обляга гръб върху тях*) — Аз си обрах цветето в градината, най-кръвеното и миризливо цвете, китки да му вия и наричам цял ден, пък той да си изкара агнетата и да не ме погледне!...

Стилян — Остави сега. Ела, седни тука.

Гюрга Самодива — Свъсил вежди, сбръчкал чело — е, помрачня наоколо, ще прогърми, рекох.

Стилян (*мъчи се с малко по-строг тон*) — Други път да слушаш, кога ти приказват. Да не ме караш да се сърдя!

Гюрга Самодива (*като се завъртява весело сред къщи и изведнъж се хвърля към него и го гали!*) — Ой-ой, хем още като че не му е преминало на моя овчар!

Стилян (*меко*) — Карате ме понякога отвън кожата си да излязвам!

Гюрга Самодива (*отстъпва малко и го изглежда дяволито от страна*) — Де, един път да те видя да излезеш пък от кожата си навън! Не да се свиваш все в нея.

Стилян — Затуй ли не искаш да ме знаеш за нищо?... Аз ще си запаша силяха пак, малко ме държи! Ще си изляза с овцете в гората и ще си бъда какъвто съм си бил.

Гюрга Самодива (*доближава се по-скоро до овчаря и почва ту чеembаса му да закача, ту да се гали около него*) — Немой, овчаръ, немой! За пусто горе при мене жалиш!

Стилян — Като съмкна на Бистрица стадото на водопой, един път като мине през чубрични и здравични рудини — цяла гора с ведър мириис ще размирише! Там съм аз порасъл и нататък ми тегли сърце!

Гюрга Самодива — Росно цвете съм ти разсадила днес! Навред пред къщи. Минзухари като разцъфнат додолина. Из тревата ще изпъстрят звънчета! Най-напред звънливият смях на пролетта в нашия двор ще се чуй.

Стилян — В двора и из тревата сади каквото искаш. Няма защо да ходиш по лехите, дето майка ми си сади лук и меродия...

Гюрга Самодива — Нали за тебе! На гороцвет пред къщи да лъхти. Като пред къшлата! С мириисът си духът ти да разведрят.

Стилян — Да се сърдите и да се карате с майка ми.

Гюрга Самодива — Аз не се карам! Ни майка зла приказка ми е казала, ти като я видя иде към нас — развика се самичък!

Стилян — Пред майка си аз не мога да оставя думата ми на две да стане. Аз съм мъж в тази къща най-подир! Няма да се стъписам, за смях пред очите ѝ да стана... Проумей ме веднъж. Да рече майка ми — уж и той си довел жена...

Гюрга Самодива (*учудена, като че не може да го проумей*) — Мъжова сила пред майка да покажеш! Тъй ли било тук по вас?... Пред майка да се не посрамиш... Викаш да ме плашиш.

Стилян — Между мен и теб то друго. Не разбираш ли? Кога сме двама — колкото искаш...

Гюрга Самодива — Скоро ти се теб умаря сърце от милувки и от смях.

Стилян — Е, не е то цял живот в смях и милуване само...

Гюрга Самодива (*махва с ръка*) — Живот ли е живота без смях и милувка! Един по друг да не жадуваме, да се радваме един на друг.

Стилян — За всичко с време и всяко нещо на мястото си. Остави. Седни тук.

Гюрга Самодива (*продължава да си играе*) — Време за милуване ката час! Всяко място, дето се двама срещнем!

Стилян (*морен, сили се да не се прозине*) — Стани като мене в тъмни зори и цял ден на пазаря все да продаваш агнета...

Гюрга Самодива — Кръст от работа у теб се не прекърша! На Гюрга Самодива ти надви, овчаръ мой! От връх пирински хорища си я смъкнал — да те гали и милува!

Стилян (*като оставя пушка настрана и сяга да прехване Гюрга Самодива, която се дръпва дяволито*) — В галене и грижи край къщи и младост повяхва, и сила мъжка омеква.

Гюрга Самодива — Ами с мотика в земята ли? — По ти е драго да закопайш сила и младост — или в галене и милувки с мене?

Стилян — Колко работа още до вечеря ме чака!

Гюрга Самодива — Утре е весел празник — почакай... Сега ще се покаже вечерница, ще глъхнат шетни и разговори. Час млади да се галят и милуват. (*Прихваща го за главата и почва да си играе с къдриците на чембаса му.*) Със сини очи да те стрелям, с тънки пръсти чембаса ти да решаш!...

Стилян — Остави. Няма да има с какво да срещнем празника — уж овчарски ден за курбани е утре.

Гюрга Самодива (*хваща го за ръка и го тегли да стане*) — Хайде тогази! Бялото агне курбан на мене да го сториш.

Стилян (*неловко и като че не му се става*) — Бялото агне — то отиде най-напред отзарана.

Гюрга Самодива (*отстъпва учудено от него*) — Бялото агне, дето му бях вързала клонче на врата?

Стилян — На попа го продадох!

Гюрга Самодива (*дърпа се*) — Нали аз го бях отделила за нас!

Стилян — Ний ги храним, няма да сегнем да отберем най-хубавото. — То все ще остане и ний едно да си заколим.

Гюрга Самодива — Най-хубавите хората, пък ний — метиля!

Стилян (*става, увърта се около нея и като че я моли*) — Ама недей става сега такваз!

Гюрга Самодива — Затуй ги багним и им се радваме цяла зима.

Стилян — Багним ги и им се радваме, защото ни е стока. Кой стопанин не се радва...

Гюрга Самодива (*върви из къщи и недоволна*) — Радвай и отгледвай за хората. — Най-хубавото!...

Стилян — Ти как си мислиш! — Ела да питаме когото щеш.

Гюрга Самодива — Не ми трябва мене нищо да мисля — ни да питам някого!

Стилян — Хм, гледай сега. Когато бях горе на Пирин и аз тъй държах.

Гюрга Самодива — Пък като слезе тука, обърна ти се и сърце, и ум!

Стилян (*доближава се най-сетне до нея, хваща я за ръката и почва да я тегли да се върнат на миндеря*) — Слушай, Гюрго. Ти не знаеш. И мен ми е додеял този ред, ама — ела да ти кажа. То не е тута както ний с тебе си знаем. Хе, по хорищата там на воля...

Гюрга Самодива (*сякаш без сърце се влачи подире му*) — И тука, и там — каквото ще да бъде — навред искаам да си бъда аз, каквато съм си!

Стилян (*сяда пак на мястото си и слага Гюрга Самодива на коляно*) — Кога момък несвършен съм бил, мене са познавали и в пригорье, и в подолье, чак в поле широко... Кехая ли или овчарин, кой с мене е излязвал мегдан да дели!

Гюрга Самодива (*безучастна към ласките му*) — Пък сега, задгърбиха те всички. Бойко яхнал коня днес — да видиш — зеленина и младост от планината носи.

Стилян — Бойко ли пред мене сила и воля ще показва!... Нека си яха коня, денем и нощем ветрове да гони. Ако не съм се на коне

наяхал, ако не съм се на ветри нагонил... Сит съм вече и на слава, и на приказки из село. (*По-страстно я привлича към себе си, но тя стои още равнодушна.*) Като имам теб при себе, ой Гюрго, що ми е пред други да се показвам, що ми е друго да мисля?

Гюрга Самодива — Да беше мислил за мене и мойта радост, нямаше да...

Стилян — Само не мръщи си бяло лице, не сбирай вежди — недей да ми потъмнява света наоколо...

През откrehнатите врати на чардака се показва баба Петкана. Стилян и Гюрга Самодива я не виждат. Баба Петкана застава на прага, кръстосва на гърди ръце и вперя строг поглед в младите.

Гюрга Самодива (*току-що почва отново да се отдава на милувките му*) — Галене и милувки, сега да ме залъгваш с тях...

Баба Петкана (*раздразнена, пресича Гюрга Самодива, влиза, но се мъчи да говори сдържано*) — Задето ми направи туй лице пред Сватята и пред Дойновица! (*Към Стиляна.*) Зел си я на коляно, Стиляне — затуй ли да я милваш?

Изведнъж Гюрга Самодива скча от колялото на мъжса си, завърта се край прозорците, като че търси да си намери работа, и после се изправя настрани до долапчето. Стилян отместя сложената до него пушка и сякаш се мъчи да седне още по-удобно на миндеря.

Стилян (*не забелязва гнева на майка си и като че не недоучул думите й — да обърне разговора на друга страна, малко неловко*) — А-а... Бях се уморил из пътя...

Баба Петкана — В къщата ми, пред очите ми! — Аз ризата си от врата раздрах да ти плача от нея!

Стилян (*вперя очи в баба Петкана*) — Ама ти? — Ще се караш ли?

Баба Петкана (*продължава още по-раздразнена*) — Кажи ми! Аз човек ли съм в тази къща? Майка ли съм? — На главата ми ли ще я качиш, че като шарено перо си я загалил?

Стилян (*надига се от мястото си и без да отделя очи от майка си*) — Кой мъж не гали невястата си! Какво си се запънала? Що ти е тебе, ний като се галим?

Баба Петкана — Тя за нищо не иска да ме знай, пък милувки и галене!

Гюрга Самодива (*която се е облегнала на долапчето, изправила едина си крак, играе си и гледа шития си чехъл. Усмихната погледва мъжса си и малко настрана, сякаш учудена*) — Ха, то и на милувки да не завиждат тук!

Стилян (*поджегнат и от думите на невястата си, към баба Петкана сърдито*) — Не е твоя работа — да се вмесваш ти!

Баба Петкана (*поглежда към Гюрга Самодива и цяла трепереща от завист, продължава към Стиляна*) — Чуваш ли я! И пред тебе — на смях да ме зема! — Завиждала съм? — Аз ли завиждам?... Дето съм те родила и отгледала — да доведеш една людска, тя да заповядва в къщата! В моята къща да се разполагат людските хора, пък аз...

Гюрга Самодива погледва изпод вежди мъжса си и мълчаливо се усмихва отстрани.

Стилян (*все повече му се набира гняв на душата, навожда мрачно глава и сърдито*) — Причерня ми пред очите! Не ща вече ни тебе, ни къщата ти!

Баба Петкана (*още по-гневно се хвърля към Стиляна*) — Като ти е причерняло, като не можеш да ме гледаш — аз никого не вържа в тази къща! Прав ти пътя — върви, където искаш!

Стилян (*виква гневно*) — Тебе устата ти приказват, ушите ти не слушат! — Не ме карай!...

Баба Петкана — С вик ли ще ме плашиш! Аз зная какво приказвам! — Мене ми преля вече от тези... Няма само аз да преглъщам всичко...

Стилян (*не може вече да се владее*) — Ти ще си затвориш ли устата, ще мълкнеш или?...

Баба Петкана (*упорито застанала насреща му*) — Няма да ги затворя! Мене баща ти ме е довел в тази къща. Той не ми е виквал...

Стилян (*настъхнал*) — Мълквай, ти казвам!

Баба Петкана (*без да се спира*) — Ти пред нея... за нея — в моята къща ще ми затъкваш устата!

Стилян (забравил се от яд, пристъпва към баба Петкана и дигва към нея ръка.) — Не ме карай да побеснявам!

Гюрга Самодива (изненадана, с широко отворени очи, хвърля се към Стиляна и го хваща за ръката) — Стиляне? — На майка си!

Баба Петкана стои като втрещена на мястото си и после миг писва с глас.

ДЕЙСТВИЕ ВТОРО

Ирин-Пирин планина — овчарска колиба, от която се слушат надолу към Самодивското хорище падала, обрасли в пъстри миризливи цветя. От една страна на хорището високи почернели скали, между тях пролом, през който се синее в далини ведро небе и през пролома малка пътека към извора Жива вода, що се разлива под скалите. От другата страна гора; стволести дървеса, обрасли с мъх и самодивски коси, се разперили грани.

*После зноен летен ден мудно се отеква проточеният блей и хлопот от звънци на стадото, което бавно се прибира зад рида. Над рида из вечерния здрач се подйема блед месец и леките му багри проблягват над водите на извора. **Няколко самодиви**, изкъпали снаги, облекли бели ризи, решат и плетат дългите си коси край извора на брега. Други седнали върху жилави клоне се люлеят; а две още по-чевръсти, набрали цветя, лихом се втурнали по падалата надолу.*

Първа Самодива (*тичешком още*) — Що ми е мило, най-мило, сестро, китки да кича!

Втора Самодива — Зарумени ли се месечко и дебом задебне звездни седенки, ний тръгваме низ злачни ливади.

Първа Самодива — Чия момина градинка има толкоз миризливи цветя! Да ги вплета само в свилена коса — овчар или хайдутин погледна, три годин болен ще легне.

Трета Самодива (*провиква се от един клон, както се люлее*) — Пак ли пъстри цветя — не набрахте се вече, не ви додея.

Първа Самодива — Росна роса разкравила едностръка тинтява, чемерика, божури, лалета — каквito щеш! Ела и ти бери.

Трета Самодива — Ката вечер все венец вия. — Сито ми е сърце на всичко!

Втора Самодива (*хвърля китката си*) — Нека по Неврокопски пазари моми се труфят с бабки и менгуши! Наши треперушки модри теменужки, наши ремъци — бръшлян, трендафил.

Първа Самодива — Всичко приляга на самодивска хубост. Да бере всяка какво ѝ най-допада!

Трета Самодива (*Скача от клона и припва към втората да я хване за ръка*) — Мощне ми са мили, сестро, модри теменужки! Ела, от тях двете венче ще си свием тази вечер.

Втора Самодива (*хванати за ръце с другата берат теменужки*) — Венче от теменужки само — край бяло чело да се завият едва да личи в коси ни.

Трета Самодива — Стига. Що ти са повече! Със стрък здравец Гюрга най-личен овчар примами, оброк да се хване с нея.

Първа Самодива — Памет загуби, клетника, сякаш татул да бе ял. Ни чемери, ни магии го хванаха — само тя на оброка не изтряя.

Трета Самодива — Оброк от клетва по-страшен! Ако я надсвири, булка на коляно да му падне — ако го надиграй, вакли му очи да изпие! Наду меден кавал: три дни и три нощи — рудо му стадо из дебри се прокуди, под Гюрга злачен стрък не остана.

Втора Самодива — Пък сега гледай! Обвесил врат по цял ден, сякаш гроба по земята си търси.

Трета Самодива — И като вечер, щом завърне стадо край къшлата, облегне гръб на буката и надуе кавала. Сила и младост изсвирил през него, иска и поплака си пак през него да изкара!

Първа Самодива — Какво се тази вечер забави? Не го е чут. Я, разшетаха се сенки околовръст, копраля е вече месец над вършини и откога звънци преплитат гласове оттатък!

Тихо зад рида се подйема тъжовният напев на кавала, препълнен със звъна от стадото.

Втора Самодива (*ослушва се*) — С-с-с-т! Ето! Зареди пак

Самодивите се заслушват в кавала. След малко мълчание.

Първа Самодива — Ой, махни-махни, сестро мила. Не е туй песен — жива жалба подйема пак овчаря. Елате при извора, цветя да натопим. Ето наши посестрими, изкъпали кръшни рамни снаги, доплитат коси... (*Повежда ги към извора.*)

Четвърта Самодива (*с тия до нея, като им струва място*) — Натопете цветя, сестрици. Дълга пътя от Добруджа сме бъхтали и двете, морни снаги в извор да изкъпем.

Първа Самодива (*натопява с другите цветята си, сядат всички край извора и почват да вият венци*) — Пристегнете ризи

златокрайки — завийте венци, че горе вече закършат със сури елени
нашите посестрими. Жив смок шиба — елен не чака!

Сплели вече коси, едните самодиви се защурват нагоре по хорището и из гората, а други остават да плетат венци. В същото време песента на кавала наяква и все по-широко оглася с тъжния си напев.

Втора Самодива (*унесена в кавала*) — Дума по дума несретна
орис нареджа.

Трета Самодива — Слушайте да го слушаме Марварска песен
— на песен на радост и воля. Сал жалби в таз земя в песни припяват.

Първа Самодива — Турци ил яничери, угри ли ил татари
кръстом я не изрътиха с гробища! От тиха бяла Дунава, пряко Балкана,
равни Румански полета, че до килиите на черника в Атон — всички все
тая песен пеят.

Втора Самодива — Своя песен свири овчаря. Слушай. Своя
жалба разправя. Из сърце му право извира.

Трета Самодива (*заслушана заедно с другите в песента, след
малко мълчание*) — И тия звънци и тюмбеллеци. На неврокопски
звънчар ходил да ги поръча, самичък сребро му занесъл: от сребро да
ги излее. — Дума по дума от кавала поемат, един я на друг предават —
песен на жалба далеч отпяват.

Втора Самодива — Дума ще и до Гюрга занесат — може да
бленува, клетника! — Да чуе, що му е наболяло на сърце за нея.

Първа Самодива — Гюрга в горен пруст е прибрала свекърва
още в залез-слънце... Ако доземе някой от песента му: — само моми и
 момци по седенки. Като рано осланени цветя ще наведат глави от нея;
 ще прокълнат и младост, и венчило.

*Кавалът оттатък дигва глас; **самодивите** пак се смълчават и отведенъж — писва,
 прекършиха песента, та всички, като са насядали край извора, трепват.*

Втора Самодива (*сепната*) — Как прекърши песен изведенъж!

Трета Самодива (*плахо*) — Душа след песента из кавал излезе!

Втора Самодива — Млъкна всичко. Само тюмбеллеците се
обаждат изпод земя, сякаш в село на умряло клепат.

Първа Самодива — Той и тъй ни жив — ни мъртъв се влачи след стадото. — Ний ли грижа ще берем по людски несretи!

Втора Самодива (*като се подйема*) — Ще ида: душа му на устни да сваря — с чemerни билки болест да прокудя.

Първа Самодива — Не е болест. — Остави го, сестро. Стадо е станал в кошари да притвори. В залиси и грижи — всички са таквизи — и радост хабят, и тъги забравят. (*Към трета Самодива.*) Ти, сестро, изви вече венец — хубост една!

Трета Самодива (*която слага венче теменужки над чело*) — Такъвзи исках — сама да го не сещам в руса коса... (*Към втора Самодива, която, хванала два стръка в ръце, се е унесла в мисълта си и спряла да плете.*) Дай и твоя да довием, сестрице — злакове вече между пръсти, ще ти повехнат, ти все овчаря вайкаш и мислиш.

Втора Самодива въздъхва тихо, навожда глава и пак захваща да вие венеца си мълчаливо.

Първа Самодива (*след малко*) — Кое младо на радост не се е нарадвало, невяста след година кому не додейства! — По сбори и панаири, по друмье и раздрумье, цял живот кярове по гурбет гонят, а невяста крее край свекър и свекърва и из ден в ден чака да се върне... Чака и гълта сама сълзи — никак жалба ѝ други да не догади... Кога чак коса забелей и млада сила изцеди, ще отседне от коня и ще захлопа на порти той — със злато тежки кемери донесъл, тепърва живот да живей, на чест да се радва...

Трета Самодива — Дали и Гюрга вече си е отзела от Пирин, от хора нощем тъдява. Свряла се е като мърварка в село: ни очи смее да дигне, ни свекърва да прекърши воля.

Първа Самодива — Самодива само китки кичи и хора вий, поврага жалби и несretи, поврага залис и грижи! Ще си похабим радост за хоро тази вечер. — Отскубнете му два стръка кошута, венец по-здраво да вържа, че люшне ли се веднъж хорото — хоро не оставям накити да прибирам по коси!

Трета Самодива (*като отскубва няколко стръка от обраслата брега кошута*) — Островърха кошута извор Жива вода обраствя — На.

В това време на пътеката през пролома се явява, наметнал долама, Стилян, държи дълга гега в ръце. Той върви с наведена глава и без да погледне никого, иска да замине по падалата нагоре.

Първа Самодива (*сегнала да земе стърковете кошута, щом забелязва овчаря, провиква се от мястото си*) — Овчаръо, ти ли си оборил глава?

Втора Самодива — Като сянка се мярка и отминава.

Стилян (*едва се извръща и като че пак иска да отмине*) — Прибирам се на къшлата. И вятъра в гората утихна. Време е.

Трета Самодива — Не се спираш, ни продумваш. — Само песента ти слушаме зад рида.

Стилян (*отчужден от тях, не може да се сприказва*) — При кого да се спра?... Сам свиря, сам си паса стадото.

Първа Самодива — Забрави ни. — Забрави, що хора по нашите хорища си въртял с меден кавал, докато от хоро ни най-мила дружка откъсна!

Стилян (*поворъща се, пристъпва към самодивите няколко крачки и несетно завързва разговор*) — Като възвие ума на человека въз друга страна — и него ще забравят, и той забравя... Ката вечер аз оттатък свиря и вий китки кичите отсам, пък ни аз вас чувам, ни вий мене.

Втора Самодива — Всички бяхме напред дъх притаили да те слушаме! Дума по дума как нареждаше кавала ти аз слушах.

Стилян — И да сте слушали... Ех, не са вече ония песни, що съм свирил в потайна доба из тези пусти тилилейски усои!

Втора Самодива — Кога прекърши песен изведнъж, като лист сърце ми трепна...

Стилян — Прекърших... уморих се вече блянове да бленувам и песни да пея самичък. В песен блянове да препявам... Днес пак бях запладnil стадо край дъба, под дъба седнах да отпочина. Заспал съм и застанувал — Гюрга ми иде да ме споходи — и жъльд падна да ме събуди! Не навял се пусти беломорец... Цял ден в ума си сън приповтарях, в късна вечер рекох с кавала и в песен да го препея... Ала ми вече додея! И станах оттатък, от Бистрица, пак надолу към село да погледна... Не се мярва сянка отнейде!... Ясен месец грее като слънце, стихнало е дол и бърдо в далнини, ама де ще по туй време друмник из друма!...

Втора Самодива — Сън ще скоро наяве да стане, овчаръ — не викай!

Първа Самодива — Земи пак кавал само, ела на хоро ни засвири!

Трета Самодива — Сън и по-мил отново наяве ще видиш — кога с Гюрга оброк си струвал и очи като извори самичък си й обричал да изпие.

Стилян — Де оброк тя да бе спечелила тогава! Сляп да тръгна по света — само тя пред мене да стои. Да я гледам както хоро повежда и мене с поглед пристрелва! Камо тъй да бях ослепял, сал нея да гледам, с кавал песен за нея да пея... Сега в самост по цял ден затварям очи — веднъж да я хвана само, да я видя — както аз я знам — и не мога! (*Махва отчаяно ръка и отминава нагоре по падалата към колибата си.*) Не мога вече и песента й засвири...

Мълчаливо самодивите го изпращат с погледи. Втора Самодива пристъпва няколко стъпки след него.

Трета Самодива — Не бях го виждала такъвзи.

Втора Самодива — Сърце да ти се откъсне. (*Както се повръща пак на мястото си.*) Сама не зная какво да му продумам.

Първа Самодива — Каквото щеш хортувай! Коя дума у него сърце ще пробуди. — Кога се радвал на всички околовръст — всяко листо с ромона си му шептяло, всеки стрък се надигал пред очи му да го види — един сал блян спастрил у себе.

Трета Самодива — Слязва в село, един го дръпнал отсам — друг оттатък — самичък не вижда кога му обрали душата...

Още докато трите Самодиви вият край извора венци, горе на хорището други три захващат да свирят с уста, залавят се една други за ръка и вихром се завиват. В същото време младо Овчарче с крака, обвързани от нестригана козя кожа, се изправя горе на скалата да гледа хорото на самодивите.

Първа Самодива става и налага венец на глава. Подире ѝ стават другите.

Трета Самодива — Какъв венец сви!

Първа Самодива — Стрък от всяко цвете преплетох в него — момина сълза и теменужки най-много! (*Показва към самодивите, що*

са се завъртели на хорището.) Ха, тези завъртяха вече! Като подевки на мегданя. Гайда неписнала, моми и момци се не сбрали — те си тананикат сами и хепат.

Трета Самодива (*показва нагоре към Овчарчето*) — Над скалата и Малешината вече — и той да ги дебне и да ги подзема.

Самодивите се завъртят в няколко пъти. Овчарчето подсвирва весело горе от скалата, те се извръщат към него, разсмиват се и потъват пак в гората.

По пътеката през пролома се задава в празничната си селска премяна Гюрга Самодива. Тя се спира на пътеката, поглежда мъчаливо наоколо, като че си спомня за родните покрайнини, които пак вижда сега.

Гюрга Самодива (*към самодивите, които наставали край извора със сдържан глас, като че чужда помежду им*) — Венци ли край извора вийте? — Овчаря дали се е приbral горе?

Втора Самодива — Гюрга!

Първа Самодива (*и другите радостно и някак учудено се споглеждат и в един глас*) — Гюрго!

Всички се втурват към нея. Тя отначало е сдържана, като че не може да се отпусне пред тях, а те любопитно я гледат и подйемат.

Трета Самодива — Той нея гони, тя него; ненагонили се, няма да се догонят.

Втора Самодива — Овчаръо, аз право думах — сън ще яве да стане!

Първа Самодива — Какви вихри са те погнали в потайна доба — пряко пусто горье, Гюрго, да дойдеш насам?

Гюрга Самодива (*усмихната, без да се увлече*) — Дойдох след година — година и повече мина — отвратки да ви сторя.

Първа Самодива — Гледай я, да ѝ се ненагледаш, слушай я. — Отвратки! Не бе се чувала и тази дума по самодивско хорище!

Гюрга Самодива — На посестрими отвратки да сторя и своя овчар да видя...

Трета Самодива — Къщни грижи! Ой, Гюрго, как навождаш кротко лице, как тихо приказваш!

Втора Самодива (*все още продължава да я оглежда и да ѝ се любува*) — И като грижовна стопанка се стъкнала!

Първа Самодива — И като въртокъщница приказва — вижте ј!

Гюрга Самодива (*разсмяна и отново като своя между свои*) — Гледайте ме, нивга не сте ме виждали... Ой, дружки-посестрици, видях аз с грижи как радости вървят и от мъка как воля се ражда!

Първа Самодива — Радост през мъки и грижили ли си гонила да стигнеш, горкана!

Трета Самодива — Под ниска стряха, де денем и нощем черна мъка с неволя се боричкат, разпаса зелен пояс момински — лицето бръчки да набръчкат, ръце сливове да покрият и като съсухрена вейка да съсухрят снага...

Гюрга Самодива — Не знайте — недейте приказва... И в затънена глушина щом слънце надникне, злак побива; в кална локва сред село, сама видях аз — цяло небе се усмихва — по-ведро и по-весело, отколкото във висини!

Първа Самодива (*радостно към другите*) — Над всичко надсмогнала, волно се сърце под нищо не превило.

Гюрга Самодива — Сред схлупени стрехи хубост и живот подигнах; сред труд и робия хоро завих, мало и голямо повлякох. Младост всяко да отиграе, свойте неволи самичък всеки да стъпче. — Хе, тътнела е земя под моето хоро, дигала съм се до седмото небо!

Втора Самодива (*която всичко време с напрегнато внимание слуша Гюрга Самодива. Към другите*) — Каквото си беше! Само приказката ѝ не се долавя сякаш...

Първа Самодива (*като хваща с две ръце за рамена Гюрга Самодива, жадна да я слуша*) — Разправяй, Гюрго — по долна земя по света какво си още видяла — познала. Разправяй, да чуем и ние!

Гюрга Самодива (*иска да ги отмине*) — Какво ще разправяме, сестрици... За приказка ли съм тръгнала тук! Чакайте, вакла овчаря — искам...

Втора Самодива (*спира я*) — Потрай, не бързай. Да те видим още.

Гюрга Самодива — Още. — Трудна-неволка съм била, сестрици, от сърце рожба добила. След мъка страшна, радост пламна в сърце ми — радост, що с думи се не изказва!

Трета Самодива (*още по-удивена, към другите самодиви*) — Трудна-неволка! От сърце?...

Гюрга Самодива — Вчера съм станала от легло — днес отново се родих! — С крила соколови съм литнала право на връх планина да кацна!

Първа Самодива (*учудено отстъпва от нея, погледва я и плясва с ръце*) — Имат ли вяра думите! — Ти ли си, Гюрго, не си ли?

Четвърта Самодива (*която с няколко още заобикаля Гюрга Самодива, докато тя се разправя с другите. Гледа я, пина я, като че иска да се увери дали наистина е тя*) — Сребърен чапраз кръст пристяга.

Пета Самодива — И руси коси пак на две разплела...

Гюрга Самодива (*иска да тръгне към къщата вече, но самодивите не ѝ дават път*) — Забавихте ме. Чакайте. После ще познайте. После, като ви сама пак хоро поведа...

Трета Самодива (*и всички обрадвани от думите ѝ*) — Хайде, да ни поведе пак хорото — в хорото да ѝ се порадваме.

Втора Самодива (*припва към колибата нагоре*) — Аз ще овчарю хабер занеса!

Гюрга Самодива — Викайте всички вили-самовили хоро да извием. С думи, що се не изказва, с очи, що се не довижда — в хоро се всичко открива!...

Първа Самодива (*като оставя Гюрга Самодива и се разтича с другите*) — Тичайте по върхове и ливади, викайте дружки-посестрици — вито хоро десетредо пак с Гюрга ще играем!

Всички Самодиви припват из гората и сепнати самодивски свистения се подйемат наоколо.

Гюрга Самодива тръгва нагоре към овчарската колиба, дето вече я е преварила втора Самодива.

Втора Самодива (*хлопа на колибата на овчаря*) — Я излез, излез, овчаръо, сън се наяве обърна!

Стилян (*излиза из колибата си мрачен и замаян, не може изведенъж да разбере*) — А? Мен ли викаш?

Втора Самодива (*показва му към Гюрга Самодива*) — Я погледни, само погледни — кой иде отдолу!

Гюрга Самодива (*спряна на едно падало*) — И да види сам не ще очи повярва!

Втора Самодива отминава в гората и под лунните лъчи на самодивското хорище остават само **Стилян** и **Гюрга Самодива**.

Стилян (*когато чува гласа на невястата си, трепва радостно, но изведнъж тръгва към нея*) — Аз знаех: нощ на ден се обръща, ден на нощ, стига да речеш да тръгнеш!

Гюрга Самодива — Не дойде ти, аз дойдох!

Стилян навожда мълчаливо глава и заедно с **Гюрга Самодива** тръгват надолу.

Гюрга Самодива (*след малко*) — За Петровден, с бяла харкома ракия, чак отвън село излязох — всички кехай и овчари си дойдоха, само тебе няма. По Илинден — от песни и веселби всяка къща гърмеше, само нашата в глушина остана...

Стилян — Кога е било то за Петровден или Илинден овчари и кехай — аз да не тръгна да ги поведа! — През колиби ли, села минехме: всички знаеха, Стиляновата дружина върви... Пък в наше село! Войвода, ни цар тъй са те срещали.

Гюрга Самодива — Само откога заведе невяста в къщи, изстина ти сърце от всичко.

Стилян — Недей, Гюрго. Овчар не е оставил невяста — печалби по гурбет да гони. Не съм за иманье аз като други... Питай ме оставила ли ме е мисъл ден и нощ за тебе. Ама как излязох из къщи...

Гюрга Самодива — Скарахте се с майка. — Ни те видях, ни ми се обади.

Стилян — Мен и тъй беше ми се стегнала душата край къщи. Цяла зима все работа и грижи. Запролети се вече, гората шуми, подйема пай своята песен за воля — пък в къщи — един насам тегли, други нататък: кого да гледам, да слушам? — Едвам ви придобра веднъж — виж, мама казала, ти си й посреџнала приказка...

Гюрга Самодива (*която безучастно слуша поплаките му*) — Къщни разправии... И тука още ли се вайкаш и мислиш!

Стилян — Те ме от къщи прокудиха.

Гюрга Самодива — Не си товаря аз душа! — Дето станат, там да останат.

Стилян — Нехаеш ти — теб никой те не задява. Всичко на мене вървеше да трите сол на главата.

Гюрга Самодива — Като спреш да ги слушаш — ще вървят.

Стилян — Много пъти все ме налиташе, веднъж ми причерня — ще се върна, радостта и младините си да намеря пак, никой за нищо да не ме закача. Птичка в оставено гнездо се повръща и пак виква от сърце да запей — повърнах се и аз, ала още като погледнах запустялата колиба! — Същия Пирин с тъмни усои, същите тъмни рудини, стадо да разтиряш колко щеш, само сключило се сърце — ни хубост да гледам ще видя, ни лъх да полъхне ще ми разведри тъгата. Свел съм глава, по цял ден мисля за в къщи. Избягах уж, пък мисълта ми не се откъсва оттам. — Няма ли, виках си веднъж Гюрга — да доде да ме споходи! На нея бари да домилея!

Гюрга Самодива — И да ми е милно домилявало, овчаръ... Остави ме трудна-неволка: тебе не се откъсва мисъл от къщи, пък аз бях прикована...

Стилян (*учудено я поглежда и смутен*) — Трудна-неволка? Че... да бих знал!...

Гюрга Самодива (*свенливо*) — Да тръгна из село — тъй ли искаш ти — всички да ме чуят...

Стилян (*иска да се оправдава*) — Ама аз да знаех, Гюrgо... Как би те оставил в къщи тъй...

Гюрга Самодива — Ти тръгна да си дириш младините. — Пролетта цяло село плувнало в облаци, разцъфтели дървеса — още няма мъка, ни грижа. — Като захванаха да се наливат и зреят плодове, като клоннаха натежали класове по нивята — гълхна навред, всичко натегна, зачака часа си...

Стилян — Зачака...

Гюрга Самодива — Сама-саминка до прозореца в къщи и аз, гледах в насрещни градини как по слънцето въртят от сутрин до вечер високо дръжъе слънчогледите. В зори като се завият към изгрев — цял ден по него, не остава ни дъх, ни сок у тях — и вечер пак ще сведат чела над корените си в земята.

Стилян — Забиеш ли корени в земята: и слънцето да стигнеш нагоре, пак ще клоннеш над корените си...

Гюрга Самодива — Чичо ти Костадин издъхнал, дойдоха да кажат веднъж.

Стилян — И чичо Костадин се поминал?

Гюрга Самодива — Заклепа клепалото. Откъсне се един звън, протегне се над село, втори-трети — както бях се превила до прозореца...

Стилян — Горкия чичо Костадин!

Гюрга Самодива — Мъка ме разтърси цяла. Скочих — не мога да си намеря място из къщи. Тръшнах се — една ръка ми хвана сърцето, ще го изскубе сякаш... И подире... подире като утихна всичко, като ми светна пред очи, сред тишината се обади с ясния си гласец моя аждерко... Защо не беше, овчаръо мой, да го чуеш и ти!

Стилян (радостно) — Ой, Гюрго, моята момчана рожба!

Гюрга Самодива — Тъй леко-леко ми стана на душата — себе си и всичко отново познах в света. Вчера не ме сдържа на постеля, днес ми стана тясно из къщи. — Майка да бави рожбата ми, аз литнах като птичка към тебе!

Стилян (не може да удържи радостта си) — Гюрго! Нов живот с галено чедо. — Отсега вече нов живот на нова радост! — С тебе двама край него — при него, — хайде...

Недовършили още реч, Стилян и Гюрга Самодива, Овчарчето пак се изстъпва на скалата. След малко сепнати свистения се подиремат, зашумяват дървеса и ветви и през рида отгоре от гората се показват припнали към хорището самодивите, препасани с бръшлян и окичени с венци и цветя.

Първа Самодива (припнала към Гюрга Самодива) — Хайде, Гюрго, всички дружки-посестрими идат — с първа сила хоро да ни поведеш! Ти поведи, ний подир тебе — да свием, извием както си знаем!

Гюрга Самодива (готова, разперя ръце и се налавят една до друга) — Ето ме, дружки! Хващайте една за друга — в хоро радост да отиграем! — Овчаря мой пак ще надуй кавала: песен за нов живот и нова младост!

Стилян (трепва и измъква от пояс кавала) — Гюргина песен — дръжте се добре, слушайте — що вели кавал, говори!...

Трета Самодива — Хайдете, дружки-посестрими, Стилян кавала подиema.

Стилян — Подие го той вече и ще свири — Гюрга Самодива хоро да играе — сам Ирин-Пирин ще му приглаша!

Стилян се обляга на страна до един бряст и надува кавала.

Самодивите подиемат скокливо хоро и запяват тихо:

*Заградила
самовила
вито кале —
ни на небо,
ни на земя,
най в сърцето
на овчаря.
Тя във него да живее,
във калето —
във сърцето:
тя във него, той във нея!*

*Заградила
самовила
вито кале —
ни на небо,
ни на земя,
най в сърцето
на овчаря.*

Всички самодиви се пущат.

Втора Самодива — Свириш, бог убил те, овчаръ, в кавала душа говори!

Стилян (*хвърля се да прегърне Гюрга Самодива*) — На нова младост песента! От хоро те зех, в хорото те познах пак, Гюрго...

Гюрга Самодива — Мъжка е сила у тебе. Тъй си ми драг, овчаръ!

*И двамата се прегръщат и целуват. **Самодивите** подкачат пак хорото около им и подиемат песента.*

ДЕЙСТВИЕ ТРЕТО

Късна есен полъхва над посърнали дворища и градини, пред прозорците на някогашната бабина Петканина стая. Тук-там по колове на плетищата се жълтее тиква, свесла мисири висят някъде под дълга стряха, по стените съхнат върви червени петелки. Вътре, в къщи, всичко е отново прередено. Пречките на прозорците изрязани, нови хубави постелки красят навред, стените добре измазани и тънки первази се вият наоколо. В прибраното огнище гори слаб огън, под стария иконостас е изправена шарена ракла, а над нея е провесена от тавана цедилка — люлка за детето.

Още отрано захваща да се смръква и през прозорците се забелязва как един след друг комините по покривите задимяват с гъстия си чер дим. Отдолу под чардака се чува проточеният блей на овце, който от време на време пресичат дрезгави кукуригания на петлите из махалата. Морна дрямка е налегнала над всичко околовръст.

Стилян, с вехти и поизтрити дрехи, по антерия, се е претегнал лениво на миндеря, дреме мъчаливо. **Гюрга Самодива**, празнично стъкмена — причесана, със свързана на чело забрадка със злата огърлица на шия, е приседнала на шарената ракла, зела в ръце рожбата си и я бави.

Гюрга Самодива (*срещайки с показалец пръстчето на детето*) — Хай, мамино мило чедо, хай — бо-о-о-т, бо-о-о-т! Няма да плаче мойта рожба попана — не е хубаво, като плаче! Хай пак — бо-о бо-о-т.... Ха, тъй! Не обичам аз детето ми, като плаче. Разкриви уста, набръчка веждички, разцили се... Виж, лицето му — слънце светва, като се усмихне! Хайде сега в люлката да наня... (*Не го сложила още в люлката и детето пак се разплаква. Тя скача и го носи насамнататък из стаята. Като че ѝ е додеяло.*) Е-е-е, хайде пак!

Стилян (*лениво подига глава, сякаш вече всичко му се е отъяло от света*) — А? Какво го гълчиш?

Гюрга Самодива — Ще го гълча ами! Цял ден не ме остави да излезя от къщи.

Стилян — Къде ще вървиш? (*Като се понадига да надзвърне през прозореца.*) Я виж какво е облачно навън — тази сутрин беше захванало и да ръми. — Таквози време не е ни за ходене, ни за работа. (*Клюмва отново на миндеря.*)

Гюрга Самодива — Хайде, пак! От сутрин до вечер ти само дреми тук и аз да стоя да бавя този немирник...

Стилян (*надига се, протяга ръце и се прозявва*) — А-а-а!

Гюрга Самодива — Той плаче, не мърква, ти се прозяваш и не продумваш дума.

Стилян — Женени хора — какво искаш да приказваме. Всичко, дето е било за приказка помежду ни — изприказвали сме го.

Гюрга Самодива — Други път бари Пенка идеши да го земе от ръцете ми надвечер, сега — отишла е да гледа хорото — и нея я няма... Пък тези овци какво са се разблеяли, да са зажалили отзарана.

Стилян — Каза ми съседа, ще доде да помогне днес да изринем кошарата. — Не ги изкарах, блеят.

Гюрга Самодива — И вий ще ринете кошарата днес...

Стилян — Петковден ли, ще кажеш. Този празник ний повече сме го вардили за майка ми. (*Изведнъж се сеща сам.*) Ами? — Тя днес тряба да посреща оттатък — ний не отидохме да я видим бари.

Гюрга Самодива — Еднак по тъмна вечеря ти дойде на ум. — Тъй ли ще отидеш оттатък?

Стилян — Врече ми се съседа, ще доде да ме вика, ти казвам.

Гюрга Самодива — На какво приличаш в тези дрипи и как се търпиш!

Стилян — Е, на кого приличам — на себе си ще приличам...

Гюрга Самодива — Като погледна през прозореца към хорото: всеки се запършил — пременил, драго му е, че живее — пък ти...

Стилян — Защото е на хорото — стъкнал се, пременил се — ще ти напълни очите. Я да го видиш у тях! — Ама ти мене само виждаш... тъй поотпуснал съм се; е, то се разбира, като ме гледаш ката ден все тъй, людските хора по ще ги смяташ за нещо...

Гюрга Самодива — И на хоро, и в къщи — по премяната си личи всеки.

Стилян — Ами... По нас има една приказка — знаеш ли я — хубавия кон и под съдран чул...

Гюрга Самодива — Ти всичките мъдрини на бабите из махалата чуваш и идеш да ми ги повтаряш — на ум да ме учиш.

Стилян (*свира рамена*) — Тъй си е приказката, ти казвам.

Гюрга Самодива — Няма от людски приказки ум да земам аз, ами ела да ти извадя дрехи да се облечеш.

Стилян (*Става и тръгва да излязва*) — По-напред да видя съседа няма ли да доде. Чакай!

Гюрга Самодива — Премени се, стегни — сам да се познаеш, като се погледнеш. В премени да сетиш — и сила, и радост...

Стилян — Подире ще се върна да се преоблека. — Като ме искаш пременен, да се пременя.

Гюрга Самодива — Ако видиш Пенка навън, кажи й да доде да побави този размирник — няма да ме остави на хорото да отида!

Стилян — Ще я проводя. — Приготви ми дрехи, ще се преоблека — двама ще идем.

Гюрга Самодива — Никого не чакам! Аз ще отида. Само тя да го вземе от ръцете ми.

Стилян излиза. Отвън писва гайда.

Гюрга Самодива (*става още по-нетърпелива. Ту снове нагоренадолу да замирява детето, ту пък се спира и занича през прозореца нататък към хорото*) — Ей писна гайдата, хороводника пак разпери ръце. — На, залюшнаха се по него и моми, и момци. Хорото никого не чака! Който се е уморил овреме или съвсем не е смогнал да се хване — няма да се спре за него. Да стои настрана и ай тъй като мене да гледа от прозореца. Ама аз не съм се още уморила! Нито като овчаря ми се е отщял света. Този пакостник не ме пушта! Иска от хорото да ме откъсне! — Ха, горе на нашите хора всяка отде се подаде, тича да се хване — коя отстрана ще остане да гледа!

Влиза Пенка, но сега причесана и окичена, с огърлица рубета на вратата, в ново сукманче и с нови папуци — едвам се познава.

Пенка — Како Гюрго, батю Стилян ме проводи при тебе.

Гюрга Самодива (*която занича през прозореца и не вижда, кога влиза Пенка*) — Цял ден не се вести, Пенке!

Пенка — А-а, батю Стилян ме срещуна на вратата! Аз идех с буля Дойновица. Тя отиде при баба Петкана оттатък.

Гюрга Самодива (*като забелязва пременената Пенка*) — Ама ти — я какво си се пременила. Сукманя ти нов, огърлица рубета на вратата — мома за хорото!

Пенка (*навежда очи*) — Цяло лято износвах с овцете какиния вехтия. Сега овцете ги закараха на къщата. Мама ми скрои нов. Да имам за в празник.

Гюрга Самодива — Няма вече да рачиш да стоиш да залъгваш тоя плачливко — аз да прескоча на хорото, да обиколя.

Пенка — Иди, како Гюрго. Ще остана да го залъгвам. Кака е на хорото — аз съм коритана.

Гюрга Самодива (*подава ѝ детето, изправя се пред огледалото и бързо си оправя косите*) — На, тури го в люлката. Да го приспиш. — Ти на премените си и на хорото не искаш ли да се радваш!

Пенка — Нали тъй, како Гюрго — че като съм коритана! — Редяхме се напред у дома, пък кака ми се присмива: за кого се стягаш — ще доде ли някой да се хване до мене.

Гюрга Самодива — Ти ѝ кажи — аз за мен си се редя, аз да съм хубава!

Пенка — Аз тъй ѝ казах. Никой да не ме види и никой да не се хване до мен... Аз да си поиграя, да си се понарадвам пременена... Като е пременен човек тъй... на него самичък му е драго...

Гюрга Самодива — Радваш ли се сама на себе си, всичко ще ти се радва наоколо, Пенке. (*Отваря раклата, изважда няколко нови дрехи и ги слага върху миндеря.*) Тъй и на батя си Стиляна да кажеш. Като доде, да му дадеш тези дрехи да се премени и той.

Пенка — Ще му ги дам.

Гюрга Самодива тръгва да излиза, но детето писва подире ѝ и тя се повръща пак.

Гюрга Самодива — Щом тръгнах, писна пак!

Пенка (*мъчи се да замери детето, което продължава да плаче*) — Той е хрисим... Той ще мълчи... С-с-ст... Аз ще му изпяя най-хубавата песен, дето зная...

Гюрга Самодива (*вижда, детето не млъква, и отново го поема*) — Песни му пей, залъгвай го както щеш — той на майка си врата иска да превие... Отсега още и той!

Пенка — Да отида пак от ос-крушата на таласъмената къща да донеса горилки, како Гюрго. Както онзи ден — да изгорим плача.

Гюрга Самодива — Тичай, Пенке. Той няма да мълкне. Все с крушови горилки трябва да му горим плача.

Пенка (*припва навън*) — Ай сега!

Пенка изскуча навън и преди да притвори вратата, влиза от чардака Старата жена, пак стегната и пременена като пролетес.

Старата жена (*с влизането си и бърза да се ръкува*) — Добър ден, невясто. За много години. Да е жива свекърва ти... (*Както се оглежда.*) Ами сватята Пенка къде е? Де ви са гостите?

Гюрга Самодива — Оттатък. Тя там се нареди и там трябва да посреща.

Старата жена — Слязох с нашите моми за хорото, отбих се при Дойновица — тя дошла тук. И аз тръгнах направо, без да питам — нали имате ден. Рекох, наредила си се, за Сватята посрещаш.

Гюрга Самодива — А-а, сега никого не посрещам. Бързам за хорото.

Старата жена — Върви, върви. Аз няма да те бавя. Няма да сядам биля. — Че оттатък при брашнянката проводихте сватята Петкана, а?

Гюрга Самодива — Не сме я провождали. Тя се пречисти оттатък, измете и се пренесе.

Старата жена — Ех, да ви остави вас на по-широко. — Я, какви си постлала-наредила; пролетес не беше тъй, като идвах.

Гюрга Самодива — Пролетес майка всички губерчета и постилки в диплуга държеше — сякаш за в диплуга да стоят са тъкани.

Старата жена (*прихва да се смее*) — Пък ти, като отиде тя оттатък, извади целия диплуз и го постла.

Гюрга Самодива — Не мога аз да търпя в пуста къща горница пълна с дрехи.

Старата жена (*смее се още по-силно*) — Ха-ха-ха! Че и пречките на прозорците си ги изрязала. — И не те е страх от нищо.

Гюрга Самодива — Тук на всички е оживял страх на сърце. Всеки се затворил, свил — да се не покаже, да го не видят... Има ли по-страшна неволя — тъй цял живот в къщи като в затвор?

Старата жена — Ха-ха-ха! Когато дода у вас, все ще чуя някоя нова от тебе, невясто... На толкози години жена станах, таквази

приказка не бях чувала... Чакай-чакай, аз сватята Петкана да видя; тя как е, какво ще каже на туй!...

Пенка се повръща с крушови горилки в ръка. Старата жена тръгва да си отива.

Гюрга Самодива (към Пенка) — Тури на огъня да запалиш горилките.

Пенка (слага горилките в огнището) — Те са сухи, сега ще пламнат!

Старата жена (като се повръща от вратата) — Ами какво чуваме, невясто — Истина ли е? — Дойновица щяла да повторя. Искал я някой вдовец — хем заможен и само едно дете имал. Като ѝ е излязъл пък късметя — да се омъжи. Млада жена защо ще чака!

Гюрга Самодива — Не зная. Нищо не съм чувала.

Старата жена — Един плет ви дели — бива ли тъй да не се чувате! Ний горе чак на колибите се научихме... Тя нали е оттатък, аз сега ще я видя. — Хай да те не бавя за хорото! — Млада булка беше сватята Петкана, на днешний ден ѝ съм ходила за много години оттатък до брашнянката и сега на старини пак.

Старата жена излиза. Пенка дигва запалените горилки от огъня.

Пенка — Хай сега, како Гюрго, бягай да гоня плача.

Гюрга Самодива — Да го гониш и жив да го изгориш, дето разплаква майто попано момче! (*Хуква наоколо из къщи, по нея с горилката тича Пенка. След като обикалят веднъж, спират се сред къщи*). — Що си погнала да гониш, Пенка?

Пенка — Плач гоня да изгоря — твойто момче да не разплаква!

Гюрга Самодива — Гони, гони, в огъня да го загониш чак!

Пенка обикаля още веднъж тичешком наоколо и хвърля гранките в камината.

Гюрга Самодива (подава детето на Пенка) — На, земи го сега — плача му изгорихме.

Гюрга Самодива бързешком изскача из къщи. Пенка носи из стаята детето, което се е комахай замирало.

Пенка — Той сега ще спи — да порасте... Като майка си голям.
(Спира се до прозореца и зanича навън.) Ей, кака Гюрга отиде на хорото и право до батя Бойка... (Слага детето в люлката, люлее го и пак зanича през прозореца. Отвън изведнъж дига глас гайдата.) Щом се хвана — и гайдаря тропнатата! Задруса се цялото хоро!... (Тя затананиква да приглаша на гайдата, после захваща край люлката излеком да потропва, докато се увлича в свирнята на гайдата и почва да тананика и сама да се хепа из къщи).

След малко се повръща Стилян и Пенка се смирява мълчаливо настрана. Още щом отваря вратата той, от чардака се зачува викът на Дойновица, която сега иде с черна салтамарка, препасана с чиста престилка и малко по-прибрана.

Дойновица — Стиляне, Стиляне! Чуй да ти кажа нещо!

Стилян (чака я да влезе и притваря вратите) — Какво е то?

Дойновица (с влизането си се оглежда наоколо) — Тук няма ли никого? — При Стрина бях оттатък, видях те, че станах да дода да ти кажа. — Аз вече ще се женя, на друга къща ще отида и както казваше моя мъж, бог да го прости — човек да не става на чуждо гърне меродия, — ама... толкози години съм живяла с вас, мъчно ми е за туха. Че най ми е мъчно за Стрина. Рекох, ще се пресрамя да ти кажа една дума, пък ти, ако щеш, чуй!

Стилян — Е, казвай де. Ти каквото отдалеч го засука!...

Дойновица (с повдигнат изведенъж глас) — Бре Стиляне! Очите ти ли тази твоя Гюргя изпи, да ослепя — не виждаш в къщи какво става — пред тебе?

Стилян (поджегнат, изведенъж строго я смерва с очи) — Какво става в къщата ми?

Дойновица — Амчи самичък ако не виждаш, най-подир не чуваш ли барим какво шушукат зад гърба ти?

Стилян (скуча и със стиснати пестници ходи из къщи) — Пак ли захванаха да шушукат! Кой шушука? — Ай сега ще им дам да ме разберат!

Дойновица — Кого ще уплашиш? Ти в къщата си виж. Какво ти са криви людските хора, че приказвали. Бог да го прости моя мъж, той тъй викаше: то ако не е за приказка, няма да се приказва! — Хич, ти майки си, дето е треперела прах да не падне върху тебе, да я накараш на стариини да си остави къщата, там до брашнянката в един курник да си свий! На Петковден гостите си в него да посреща.

Стилян (*като чува името на майка си, лицето му потъмнява и изведнъж се смирява*) — Мама ли? — Да не би тя да ти е казала нещо, да додеш да ми кажеш?

Дойновица — Тъкмо. Намерил си. Не други, ами Стрина ще си изтърве от зъбите езика. — Що ми тряба мене тя да ми казва.

Стилян — Аз на майка си в нищо не искам да се вмесвам, нито да ѝ преправям нещо — тряба да знаеш. — Оставил съм я на волята ѝ. Тука с нас ли иска да живей, оттатък ли — тя сама си знай. Не съм ѝ нищо думал. — Като слязох от къшлата, намерих я, замазала си до брашнянката, постлала си — отделила се сама там.

Дойновица — Чакай сега! Знаеш ли как е плакала пред мене Стрина, като се скарахте, да отиде ти горе на къшлата и не искаше да се прибереш? Само когато ровехме чича Костадина, да можеше отнейде да видиш какво ѝ беше. От всяка страна я дърпат и питат за тебе, пък тя прегльща и навожда глава.

Стилян — То то мина. Забравихме туй и ний, и тя.

Дойновица — Ба, тя не го е забравила. Щом не се върна за Петровден ти и тя захвана да си може оттатък. — Не ща, викаше, да стоя помежду им, да им развалям живота. То най-ширака къща за две жени е тясна.

Стилян (*дига рамене*) — Дето ще ѝ главоболим и да се притеснява при нас. — Тя там ще си бъде по-добре.

Дойновица — Настрана, а? Ами тебе как ти дава сърце? — Хората си довеждат невяста да шета на майка им, пък ти твойта я доведе, да я изпъдихте от къщата ѝ. Сама да си шета, да си готви, кърпите и ризите си на деня си да ги пере сама.

Стилян (*отново захваща да се разхожда*) — Какви ризи и кърпи — аз нищо не зная!

Дойновица — Отвори, че ги виж: прострени по върлината на чардака отвън.

Стилян — Не зная! Отде се намери да додеш над главата ми и ти — да ми приказваш сега тези!

Дойновица — Стрина като не смее, рекох, аз ще ида!

Стилян — Аз вече нищо не мога в тази къща. Да ме оставят всички на мира! Да прави всеки каквото иска.

Дойновица — Туй я боли и Стрина най-много! — Тя другото ще преглътне и на свойта си как да е надвия. Ама туй — Гюрга да ти прави къщата за смях пред цялото село, пък ти да се стъписваш пред нея!

Стилян (*раздразнено*) — Кой е взел връх над мене? Отде знаете вий какво става в къщата ми, че си пъхате гагата тук? Дохождаш и ти, и таквизи като тебе: само майка ми да ядосвате и да я подскороносвате срещу нас!

Дойновица (*кръсти се и се вери*) — На, езика ми да изсъхне, ако съм продумала дума! — Амчи не сте в гората — нали ви виждат хората. Сватята напред — запътила се горе от колибите чак за много години на Стрина да доде. Върви, както си знае, Гюрга я посреща — ни да покани морната жена, ни добре дошла. — Оттатък свекърва ми се е настанила... Нямам сега време гости да посрещам, аз на хорото съм тръгнала!

Стилян — Хъм, че ти тука ли беше? Отде знаеш пък и как е рекла?

Дойновица — Сватята нали доде при Стрина и ни разправи всичко.

Стилян — Какво ви разправи? — Че Гюрга я изпъдила оттук?

Дойновица (*мънка*) — Амчи-и-и и да не е съвсем тъй — тъй се казва. Бог да го прости моя мъж, той тъй викаше: хората не ще ти рекат ей ти, куме, право в очи, ти самичък трябва да го проумееш!

Стилян (*сърдито*) — Вий от сламката греда правите! Само с крамоли и раздори да разнебищате тази къща!

Дойновица — Твойта къща невястата ти я разнебища!

Стилян — Заплитате ме и мене във вашите разправии — седнах да ви слушам и да ви разправям — на махлянска клюкарка да замязам!

Дойновица — То на една къща честта стопанката я дига — тъй вика този мъж, дето ще ме земе. Пък бог да го прости моя мъж, той тъй казваше: по къщата си личи честта на человека.

Стилян (*кипи, сърдито*) — И мъж ти, дето умрял, и този, дето ще те вземе, и ти с твойте приказки, които предъвкваш — махвайте се, пръждома ви главата!

Дойновица — Ха, дано и мене, и мъжа ми, и този, дето ще ме земе, цяло село да ни знае. Аз, като се ожених, имах страха на мъжа си, докато му доведоха коня и ми казаха, че е умрял. Вдовица останах и пак не съм като невястата ти...

Стилян (*пресича я*) — Какво? Ама ти с мойта невяста ще се равняваш?

Дойновица — Няма да се равня. Като нея аз не съм проумявала нещо — да зарежа мъжа си, на своя глава да тръгна!

Стилян — Че ти имаш ли глава и тя да може да проуми нещо? Досега все: бог да прости моя мъж, той тъй викаше — държеше, сега пък — тоз, дето ще ме земе, тъй вика...

Дойновица — Е, аз не знам друго. Друго не ми влиза в работата. Останах млада вдовица, което бях чула от мъжа си, него държах. И благодаря на бога, не му зачерних името. На и досега коня му не дадох да продадат. Гюрга не рачи да забради чер ръчаник до третините на чича Костадина — аз, чак под венчило като тръгна, ще го снема! — Хората ме виждат каква съм. Затуй ми излезе пак късметя — человека самичък проводи да ме иска.

Стилян (*като че на себе си, гневно*) — Ще те видят. Всички сте една стока!

Дойновица — Ти гледай невястата си. При жив мъж още не беше годиня сала в село и...

Стилян (*втренчил широко отворени очи в нея и едвам се владее*) — Какво мойта невяста? — Казвай де! — Какво да я гледам?

Дойновица (*показва му с ръка към хорото*) — Обърни се през прозореца, виж я! — Какво аз ще ти казвам. — Пред цяло село Бойко кехаята си я подвлякъл — де бре, не ще да знай! Като да си е негова!...

Стилян (*настръхнал, отива и отваря вратата към чардака*) — Оттука! Вън оттука!

Дойновица (*разтреперана, се дръпва към вратата*) — Аз ще си отида! Нищо вече няма да ти казвам. Няма да ме видиш. (*Като излиза на чардака, малко по-смело.*) Тя тази ръка, дето на майка се е дигала...

Стилян (*вика гневно и я заглушава*) — От къщата ми, ти казвам! — Да не си пристъпила още един път този праг! (*Тръшва след нея*

силно вратата, мъчи се да се успокои и се разхожда насам-нататък из стаята.) Добре Гюрга не беше тука да ме види и тя. — На какво се обърнахме...

Пенка (*след малко мълчание, тихо*) — Батю Стиляне, кака Гюрга ти остави тука чисти дрехи. Каза, като се върнеш, да се преоблечеш.

Стилян (*отива при раклата, похваща само дрехите и пак ги оставя на мястото им*) — За кога вече ще се обличам и аз! Не се облякох с Гюрга — тя отиде на хорото да играй. Да дойде Дойновица да ми надума каквото си иска!

Пенка — На кака Гюрга буля Дойновица никога не смее тъй.

Стилян — Тя кога Гюрга е тука и не помириসва насам...

Пенка — Хем кака Гюрга нито се кара с нея, нито ѝ е рекла някога...

Стилян — Аз стоя да се карам и да се бия с всички. — Затуй ще остане у мене сърце и за премяната си да мисля, и на хоро да отида!

Пенка — Няма ли да отидеш? — Е, тогази ти варди детето, пък аз да отида на хорото още малко.

Стилян — Хайде върви.

Пенка изскача. Когато отваря вратите, на чердака се мярва баба Петкана, събира по върлината прострените си дрехи и заница насам.

Стилян (*забелязал изведенъж майка си, отива и се изправя на прага*) — Какво, майко! Какво заничаш през прага? И ти ли не рачиш да влезеш тука при мене?

Баба Петкана (*още на чердака, помайва се да влезе и мънка*) — Бях простряла на върлината, че го събирам. Какво да влизам по вечеря вече...

Баба Петкана с нов чер сукман и хубава подшита салтамарка, влиза и държи няколко прани бели кърпи в ръка.

Стилян — Останал сам-самичък в къщи — само овцете се разблеяли под чердака, на поразия и те сякаш! — Днес празник, пък я ме виж в какви дрипи съм. Че и ти не искаш да додеш при мене.

Баба Петкана — Невястата няма ли я?

Стилян — Отишла на хорото, пък аз останах да стоя при детето. Бавач станах. — Мини, седни де! Захвана да чакаш и ти да те каня като людска ли?

Баба Петкана (*сядна на миндеря и почва да гъни кърпите*) — аз рекох, вий ще додете при мене оттатък. Нали посрещах днес.

Стилян — Ачи един празник е, дето ще се премени човек, ще се срещне с хора — да познае, и той че живее, — пък ний със залисията си забъркахме вече и делник, и празник. Чак по тъмна вечеря ми дойде на ум, че днес Петковден беше.

Баба Петкана (*навела глава и с благ, тих глас*) — От отварана аз все ви се надявах. И съседи, и роднини — никой не ме забрави. Сватята горе от колибите слязла да ме зачете. — Мислех си, бари за Петковден вий няма да ме оставите...

Стилян (*присядда до миндеря и заробял пред майка си, мъчително кърши рамена, като че не знае какво да каже*) — Ами нали ти казвам, майко... — И ти сега, като че сме людски. — Днес цял ден чаках съседа да ми помогне да очистим кошарата. Той не доде и аз — на!...

Баба Петкана — Станахме людски, Стиляне. По-напред — по пол година се не виждахме и пак ти не мислеше. Пък сега в един двор сме и не ти иде на ум за майка ти.

Стилян — Ама, майко, недей тъй... Аз, като додох да ти целуна ръка да се простим, нали ти казах.

Баба Петкана — Понякога нощем подпрат се клепки, не мога да заспя. Стоя и си мисля. — Добре не е жив баща ти. Да доде той да види къщата си. Един-единичък син да имам и на старини да се отделя от него. На две огнища огън да се кладе, да гледат всички, два комини че димят у дома. — Ще си вземе главата и отново в гроба си ще се повърне.

Стилян — Мене лесно ли ми е да гледам туй, майко? Мислиш, лесно ли е? Какво да правя? Тебе не ти харесва при нас... На, станаха личби, дето и не бях ги помислял някога! — Пък Гюрга не е таквази. Не знаеш ли какъв живот е тя живяла! Аз се превих и аз търпявам всичко, ама тя не може тъй, да се залиса — никога да не помисли за себе. И работа, и шетня, всичко с радост ще захване и на весела игра ще го обърне. Таквази е тя. Тебе пък не ти харесва туй.

Баба Петкана — Стига сме одумвали невястата. Какво е крива тя? Помежду ни тя е людски човек. От людските ли ний с тебе — майка и син — ще искаме да ни наредждат живота.

Стилян — Тогази какво искаш от мене? Да е на ръката ми само. Кажи! Аз тука от ден на ден по се замайвам. Не зная вече — не мога. Не остана у мене ни ум, ни сърце.

Баба Петкана — И аз не зная. Какво ще искаш от тебе. (*Дълбоко въздъхва.*) Какво съм си мислила, на какво се надявах, пък то излезе...

Стилян — Защо не кажеш? Какво си мислила?

Баба Петкана — Доведе ме баща ти в тази къща, ни свекър ми продумва, ни свекърва рачи да ме види. Оттатък превихме се и двама до брашнянката и чак кога свекърва ми се помина, излязохме тук — да шетам на дяда ти.

Стилян — Умря подире и баща ми — доде ме отгледаш да порасна, бял ден не видя. Пък аз порастох да дигна на тебе...

Баба Петкана — И що съм се грижа грижила, що съм сълзи изплакала подире ти...

Стилян — Знам. Всичко знам. Какво ще ми го повтаряш сега туй.

Баба Петкана — Само по-миналата есен, като подкарахте овцете на зимовище. Излязваме отвън село да ви изпроводим — коя туй поръчва на сина си, коя онуй — аз само като погледна до мене Дойновица с черния ръчаник — схващат ми се челюстите, не мога да продумам дума. Разправихме се, тръгнахме си с чича ти Костадина; той ме раздумва, дава ми клонче да си занеса — че съм изпратила син и го чакам, — аз нищо не чувам целия път. Като се върнах в къщи, та ме лъхна оназ пустош, като седнах ай тука до прозореца, да заплаках! Къде те изпроводих? Какво не е ставало по туй Ениджевардарско поле и на колко кехай и овчари само коня са докарали оттам!

Стилян — Де онуй време! Тогази туй ли бях аз! С чобани-арнаути там по Вардара се разправях, — дигнех ли гега на някого да настръхна: три пъти по-голям ставах!... Беше то вече. Сега като жена — с Дойновица се разправям. (*Свила рамене и едвам си сдържва сълзите.*) Каква беше тази мойта, как се превъртя всичко и какво стана с мене, майко — не мога самичък нищо да проумея! Не съм вече ни за себе си, ни за тебе — не съм аз!

Баба Петкана (*като че унесена в себе си*) — Все днес за утре оставях, от таз година за додатък — да се прибереш, да се сбързем, че тогава и аз да видя нещо от този свят. Пък то. — Сега вече колко ми остана да живея и колкото ми е останало за какво ли ще го — (*След малко мъчително мълчание.*) Хайде вече да си вървя — хорото се разваля, ще си доде невястата, ще ме свари тук.

Стилян — Къде, майко? Какво, като те свари Гюрга тук? Защо все като людска?...

Баба Петкана (*станала да си ходи*) — Като се счупи един път джама, срещай черепите колкото щеш — не се кърпи вече.

Разговора пресичат смехът и веселите викове на Гюрга Самодива и Бойка, които идат запъхтени и с лица, пламнали от игра. Бойко е момък, Стилянова пора, само бодър и стигнат, облечен с нови премени. Забунът му е обшият с ибриши, на червен пояс е запъхнал сребърен дивит, обут в църевули с бели навуща и черни върви.

Отвън вече се е свечерило и се чуват хората, които се разотиват от хорото.

Бойко (*от чардака още*) — Уруки да не ти е, Гюрго Самодиво, играйш! Насмалко що не ми стори назад от тебе да остана, за присмех по малешини и млади овчари.

Гюрга Самодива — Ела, ела и на овчаря мой кажи: как сме хоровъртели двама... Той цял ден днес в къщи е стоял, че го остави сърце и на хор да не излезе надвечер! (*Като съглежда баба Петкана.*) Ха, тя майка била при него — раздумвала го е с блага реч...

Баба Петкана (*сякаш иска да се оправя*) — Сега що ме повика от чардака Стилян, невясто... И аз бях тръгнала да си вървя.

Гюрга Самодива — Добре бари ти си се спряла при него. На туй хоро другого и да вържеш — в къщи няма да стои.

Бойко — Ха-а, хоро беше, ти казвам, Стиляне, стар акранин! Въртяхме го, да го сухахме с Гюрга: пукаха сърмени колани, звъняха момини гердани и не оставихме един да се пусне от него до тъмна вечеря.

Стилян (*който се е изправил настрана и всичко време стои мрачен с наведена глава*) — Ех, добре сте поиграли.

Гюрга Самодива — Само ти не излезе на обща веселба да се порадваш... Бях му извадила дрехи да се преоблече — че и тях не ги побутнал.

Бойко — Чудом се чудя на него — овчар ли е бил той, не е ли! Да му изстине сърце от всичко — и първом хоро есенно кога залюшнем, да не излезе да го види.

Стилян — Какво ще се чудите!

Бойко — Ами за туй хоро моми нови премени шият, кехай и кърджии коня не жалят да го сварят — първо хоро е то, след летен пек и умора! Или ти вече всичко забрави, Стиляне! И хора, и веселби, и ергенска вярна дружина.

Стилян — А бе, какво си дошъл сега и ти, да си се заловил за мене? Няма ли друго какво да приказвате, ами мене ще окайваш? Ти тебе си гледай, що ти трябат другите.

Гюрга Самодива — Ами какво ти каза сега Бойко, че се ропаш. Тебе ти станал крив сякаш целия свят.

Стилян (сропнато) — Крив ми е!... Свят! Една глава да има, ще я извия, да я откъсна самичък веднъж!

Баба Петканата свива се, погледва плахо Стиляна и като че не иска да слуша, ни да гледа — тръгва мълчаливо да си излязва.

Стилян (забелязал, че майка му си тръгнала, става му сякаш неловко пред нея, отива да я изправожда) — Отиваш ли си, майко! — Ний с нашите, като ги захванахме — пропъдихме те.

Баба Петканата (отива си) — Стой си... Какво ще ме пъдите — то ми е време вече да се прибера.

Гюрга Самодива (между това дига рамена, доближава се до прозореца и зanича навън) — Домъчняло му нещо, няма на кого да си изкара...

Бойко — Стоял е цял ден със сгърнати ръце самичък. — Никога не се тъй запуша душата на человека, като в празник.

Стилян (повръща се от прага и все повече и повече раздразнен) — Е, оставете ме де! Все за мене ли ще разправяте... Аз затуй, когато доде празник, най-мразя...

Отвън се чува дрънкането на менците — момите тръгват към извора.

Гюрга Самодива — Момите нарамиха кобилици. Да си дигна менци аз, на извор да ида, а то комуто е причерняло пред очи, той все черно ще вижда наоколо си. (*Отива в одаята.*)

Бойко (*къркко и другарски на Стиляна*) — Да беше ти излязъл само! Онез пъстрополи моми, онези момци вакли — отпуснали се, да се залюлели никой грижа не иска да знае!

Стилян (*като излиза Гюрга Самодива, става още по-груб, стисва юмруци, но безсилен отива и се тръшва на миндеря*) — Не ми трябва никой, ти казах! Аз мойто хоро си го изиграх вече!

Бойко (*още не може да разбере дразненето на другаря си*) — Ти, ако не се хванеше, бари да ни погледаше с Гюрга отстрани. Невяста имаш! — разтърси шити поли да се зарумени — охридска ябълка ако не си виждал, излез виж! (*Смее се и като че иска да разсмее и Стиляна, доближава се до него и го ударя по рамото.*) Уруки да не ѝ са: засрамва тя и мене, и тебе.

Стилян (*дръпва се изведенъж гневно*) — Остави ме!

Бойко (*вперя учудени очи в него*) — Я, че какво ти е?

Стилян (*трепери от яд и едват цеди през зъби*) — Тъй ли! — Ти да въртиш жена ми там на хорото, пък аз да стоя да ви гледам отстрана, а?

Бойко — Гледай какъв си станал!

Стилян — Станах! Не бях, ама станах. От вас!

Бойко — От шега не разбираш. Аз да имам таквази невяста, да я похвали друг, кеф ще ми стане.

Стилян — Зная аз вашите шеги, знам ги! Не ти стига в хорото, ами си се повлякъл подире ѝ и в къщи... И — доде навреме...

Бойко — Т-ю, и такъвзи ли си бил — Аз да те знаех и не пристъпвах тук! (*Махва презрително с ръка и тръгва да си върви. Щом отваря вратата и блеят на овцете се чува още по-усилено. Спрян на прага, извръща се към Стиляна.*) И Гюрга Самодива на къщата си тебе мъж ще те търпи да ѝ бъдеш... Че те овцете плачат от тебе. — Я ги чувай — докато бе ерген овчаря, все по връх планина росна трева пасяхме, пък откак се ожени, край село по боклуците ни води на паша.

Стилян (*скача и със стиснати юмруци срещу Бойко*) — Аз да си изкарам овцете на връх планина, пък ти да останеш тук — да се умилкваш...

Бойко (*изглежда го със смях и си отива*) — Ха-ха-ха!...

*Преди още да излезе **Бойко**, **Гюрга Самодива** с кобилица на рамо, слисана от думите на мъжата си, застава мълчаливо на прага на одаята.*

Стилян дигва очи и като забелязва невястата, навожда глава и мълчаливо заднешком се дръпва пак до стената.

Гюрга Самодива (*с горчива насмешка*) — Затуй ли ти слезе от Пирин, овчаръ, мене да вардиш! От Бойка, от света да ме вардиш... Туй ли било твойта втора младост! — По нашите самодивски рудини на есен и минзухар цъфти понякога — ама аз все не вярвах моя овчар дотука да стигне.

Стилян (*просълзява се немощен*) — Стигнах! — На. И ти ме виж. Не исках ти тъй да ме видиш — в един ден струпа се всичко на главата ми. — Ти спечели оброка най-подир... Сама не можа очите ми да изпиеш там, тука отвред ме налегнаха: — да гледам и да виждам, да слушам и да не чувам...

Гюрга Самодива (*отминая го със съжаление и излиза*) — Тежко ти... Втора младост се върна тука на младуваш...

Стилян (*като че се бори още със себе си, не може да се удръжи и тръгва настръхнал назад-напред из стаята*) — Мене всички вече ме отминаха... Отмини ме и ти...

*В къщи се смрачава. В огнището светят два въглена. **Стилян** крачи с неравни крачки из мрачината, спира се няколко пъти, прецежда мъчителен стон през зъби и най-сетне хваща изправения настрана стол и в яда си го извива и пречупва в ръце.*

Липиска, 1903

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.